

VILNIAUS UNIVERSITETAS
FILOLOGIJOS FAKULTETAS

Kamilė Laučytė
Lietuvių filologijos studijų programa

Krikščioniškieji motyvai Rimvydo Stankevičiaus poezijoje

Bakalauro darbas

Darbo vadovė doc. dr. Dalia Čiočytė

Vilnius, 2022

Kamilė Laučytė *Krikščioniškieji motyvai Rimvydo Stankevičiaus poezijoje*. Bakalauro darbas, vadovė doc. dr. Dalia Čiočytė, Vilniaus universitetas, Filologijos fakultetas, 2022, 32 p.

Raktažodžiai: krikščionybė, naktis, mirtis, poezija, tarpininkavimas.

Anotacija

Šiame darbe tiriami krikščioniškieji motyvai, randami Rimvydo Stankevičiaus poezijoje. Tikslas yra atpažinti, kaip jie taikomi, kuomet eilėraščių laikas yra naktis, vaizduojamas santykis tarp gyvųjų bei mirusiųjų pasaulio bei lyrinio subjekto santykis su poezijos fenomenu. Nagrinėjami eilėraščiai imami iš visų iki šiol išleistų R. Stankevičiaus poezijos rinkinių. Analizei taikoma literatūros teologijos teorija su fenomenologinės hermeneutikos metodologijos priegomis. Tiriant pastebėtas lyrinio subjekto kaip tarpininko tarp Žemės ir Dangaus vaidmuo, asmeninis santykis su transcendencija. Darbas gali būti naudingas besigilinantiesiems į šiuolaikinės lietuvių literatūros santykį su krikščionyste.

Turinys

Įvadas.....	3
1. Teorinė perspektyva.....	5
1.1. Literatūros teologija – tarpdisciplininė teorija.....	5
1.2. Paul Ricoeur‘o fenomenologinės hermeneutikos prieigos.....	6
2. Naktis kaip transcendencijos (ne)pajutimo laikas.....	9
3. Santykis tarp gyvųjų ir mirusių pasaulio.....	15
4. Poezija kaip Aukštesnioji jėga.....	21
Išvados.....	28
Literatūra.....	30
Summary.....	33

Įvadas

Darbo aktualumas ir naujumas. „Beveik nesuvokiama – kaip, koku būdu posovietinėje, postmodernistinėje vėlyvo krikšto tautos kultūroje galėjo iškilti toks vientisas krikščioniškojo pasaulėvaizdžio poetas. Nieko nusaldinto, nieko nudailinto, vienareikšmio. (...) Stankevičius krikščionybę suvokia ne tik kaip atskirą religiją, bet ir kaip vieną ryškiausių žmonijos dvasinių programų, kaip vieną gyvybingiausių misterijų, į savo amžinąjį ratą vis įsukančią atskirus asmenis, pasirenkančius dvasinę kareivystę“¹, – sako literatūrologė Viktorija Daujotytė. Poeto Rimvydo Stankevičiaus (g. 1973) kūryba išsiskiria iš šiuolaikinės lietuvių poezijos savo nuoširdžiu, neironišku santykiu su religija, ardančiu kultūrinę krikščionybės saulėlydžio klišę. Nepaisant šio Stankevičiaus išskirtinumo, lig šiol nedaug bandyta jo poeziją nagrinėti vien krikščionybės aspektu. Recenzijose dažniausiai tik užsimenama, kad religinių motyvų esama, tačiau jie nuodugniau netiriami. Kandžiau pasisako recenzentė Agnė Alijauskaitė apie rinkinį „Ryšys su vadaviete“: „Sakralumo knygoje tiek pat daug (gal net per daug – rizikuojama peržengti ribą tarp šventumo ir Dievo vardo minėjimo be reikalo), kiek kregždžių, žvakių, anapusbės nuojautų ir grįžtelėjimų vaikystės pusėn.“² Išskirtina Vainiaus Bako tam pačiam Stankevičiaus rinkiniui recenzija, kurios jau pavadinimas yra nukreiptas link dieviškumo aspekto – „Uolusis Dievo tarnas“³. Literatūrologijos lauke Stankevičiaus poezija trumpai užsiminama dviejų literatūros teologijos teoriją Lietuvoje plėtojančių literatūrologių Dalios Čiočytės ir Dalios Jakaitės darbuose. Savo monografijoje apie Stankevičiaus rinkinį „Ryšį su vadaviete“ D. Čiočytė rašo: „Įdomiai sukeistinama krikščioniškosios analoginės mąstysenos (Kūrėją atpažįstant iš kūrinių) idėja: pasaulis kalba Morzės abėcėlės kalba. Žemės gyvenimas Dievo duotas žmogui ne „ilgai ir laimingai“ gyventi, o būti kareiviui, kovoti nebūtinai skambiai Dievo pusėje prieš blogį, bet bent jau dėl savo sielos (nes yra ir „dar kažkieno kito įsakymai“)⁴. O kolektyvinėje monografijoje „Krikščionybė ir šiuolaikinė lietuvių literatūra“ D. Jakaitė, atsakinga už poezijos dalį, trumpai apžvelgia kelis Stankevičiaus eilėraščius rašydama apie šventuosius ir jų erdvę, veido motyvą bei transcendenciją šiuolaikinėje lietuvių poezijoje⁵. Išsamiausiai R. Stankevičiaus kūrybą nagrinėjo Viktorija Daujotytė knygoje „Balsai ir sambalsiai“. Visgi joje

¹ Daujotytė, V. *Balsai ir sambalsiai*. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2019, 235.

² Agnė Alijauskaitė „Ryšys su sidabrine linija“, *Šiaurės Atėnai*, <http://www.satnai.lt/2012/07/20/rysys-su-sidabrine-migla/> [žiūrėta 2022-05-09].

³ Vainius Bakas, „Uolusis Dievo tarnas“, *Literatūra ir menas*, <https://literaturairmenas.lt/literatura/vainius-bakas-uolusis-dievo-kareivis> [žiūrėta 2022-05-09].

⁴ Čiočytė, D. *Literatūros teologija: Literatūros teologija: teologiniai lietuvių literatūros aspektai*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2013, 243.

⁵ sud. Čiočytė, D. *Krikščionybė ir šiuolaikinė lietuvių literatūra*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2018, 130-132, 140, 147, 159.

labiau apibendrinama visa Stankevičiaus kūryba, nei gilinamasi vien į krikščionišką poezijos plotmę. Bet Daujotytė pripažįsta, kad „[k]rikščioniškojo pasaulėvaizdžio dramatismas yra svarbiausia Rimvydo Stankevičiaus poezijos atrama.“⁶ Literatūrologai dar nespėjo apžvelgti naujausio Stankevičiaus eilėraščių rinkinio „Kiaurai kūnus“, kuris buvo išleistas tik 2020 metais. Publicistikoje recenzijų esama, bet, kaip minėta, nuodugniai krikščioniškieji motyvai jose nenagrinėjami.

Darbo objektas, tikslas ir uždaviniai. Taigi, šio darbo objektas – krikščioniškieji motyvai, randami Rimvydo Stankevičiaus poezijoje. Tikslas yra atpažinti, kaip jie taikomi, kuomet eilėraščių laikas yra naktis, vaizduojamas santykis tarp gyvųjų bei mirusiųjų pasaulio bei lyrinio subjekto santykis su poezijos fenomenu. Tam, kad tikslas būtų pasiektas, keliami tokie uždaviniai:

1. Rasti eilėraščius, kuriuose būtų koks nors krikščioniškasis motyvas;
2. Suklasifikuoti eilėraščius pagal erdvėlaikį ar tematiką – naktis, fizinė mirtis bei poezija;
3. Išsirinkti reprezentacinius eilėraščius;
4. Išanalizuoti eilėraščius ir sujungti juos į visumą, pasakojančią apie Stankevičiaus poezijos krikščionišką pasaulėjautą.

Tiriamoji medžiaga ir metodai. Šiame darbe nagrinėjami eilėraščiai yra iš ligi šiol išleistų Rimvydo Stankevičiaus poezijos rinkinių: „Akis“ (1996 m.), „Randas“ (2002 m.), „Tylos matavimo vienetai“ (2006 m.), „Laužiu antspaudą“ (2008 m.), „Patys paprasčiausi burtažodžiai“ (2010 m.)⁷, „Ryšys su vadaviete“ (2012 m.), „Kertinis skiemuo“ (2015 m.), „Šermuonėlių mantija“ (2017 m.) bei „Kiaurai kūnus“ (2020 m.). Kiti jo išleisti darbai dėl žanrinio požiūrio nepatenka į tyrimo lauką. Analizei naudojama literatūros teologijos teorija su fenomenologinės hermeneutikos metodologijos priegomis.

Darbo struktūra. Darbo teorinėje dalyje pristatoma darbe naudojama literatūros teologijos teorija ir kartu taikomos Paul Ricoeur'o fenomenologinės hermeneutikos priegos. Dėstomąją dalį sudaro trys dalys, suskirstytos suskirsčius Stankevičiaus eilėraščius su krikščioniškaisiais motyvais į tai, kaip atsiskleidžia lyrinio subjekto transcendentinės patirtys naktį, koks yra jo paties santykis su fizine mirtimi ir kaip krikščioniškieji motyvai naudojami kalbant apie poeziją apskritai. Po tyrimo išvadų nurodomas naudotos literatūros sąrašas bei santrauka anglų kalba.

---

⁶ Daujotytė, V. *Balsai ir sambalsiai*. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2019, 236.

⁷ Pastarųjų trijų rinkinių eilėraščiai imami iš poezijos knygos trilogijos „Valhala“ (2018), kurioje rinkiniai išspausdinti kartu.

1. Teorinė perspektyva

Teorinę šio darbo perspektyvą sudaro Lietuvoje besiformuojanti literatūros teologijos tradicija ir Paul Ricoeur'o fenomenologinės hermeneutikos metodologijos prieigos.

1.1. Literatūros teologija – tarpdisciplininė teorija

„Literatūros teologija – tarpdisciplininė teorija, aiškinanti literatūros ir teologijos santykius, siejanti estetinius ir teologinius vertinimo kriterijus, tyrinėjanti literatūrinio mąstymo apie transcendenciją aspektus ir teologinį literatūros reiškinių kontekstą.“⁸ Literatūros teologijos pradžia siejama su XX a. vidurio sekuliarizacijos laikotarpiu, kuomet literatūros santykis su krikščionybe nebebuvo savaimė suprantamas. Jam buvo reikalinga refleksija, išlaikant literatūrą ir teologiją kaip dvi autonomines sritis. Literatūra neturėtų būti nagrinėjama pagal teologines tiesas, tačiau plačiąja prasme vadinamoji *patirties teologija* yra ten, kur žmogus apmąsto savo tikėjimą iš išganymo istoriją⁹.

Nagrinėjant literatūrą pagal literatūros teologijos teoriją, atkreipiamas dėmesys į kelis dalykus. Literatūra suvokiama kaip asmens ir pasaulio pažinimo būdas. Ji be teologinių sąvokų grindžia tai, kas teologijai yra svarbu, tokiu būdu įsitraukdama į teologinį diskursą. Be to, literatūra – tikėjimo patirties, įtraukiant tikėjimo praradimą bei dievoiešką, liudijimas. Ji taip pat gali turėti įtakos skaitytojo tikėjimui¹⁰. Grindžiant literatūros ir teologijos sąryšį, literatūros teologijoje atsižvelgiama į tai, kad literatūroje išbandomas tikėjimas refleksija, taip pat ieškomas dialogas su kitais kitaminčiais. Be to, literatūros teologija nagrinėja, kaip literatūroje vaizduojamos krikščioniškos temos bei motyvai ir koks jų ryšys su žmogumi¹¹.

Literatūros teologijos teorija yra atvira pasikliauti įvairiomis metodologijomis. Matydama literatūrą kaip savimonės formą, ji mezga dialogą su fenomenologija, pasirinkdama egzistencinės prasmės paiešką kaip objektą. Žodžio kaip fenomeno refleksija yra kertinis filosofinis/teologinis dalykas literatūros teologijoje. Juk ir pati Biblija, būdama Raštu, patyrė senųjų literatūrų, kaip Mesopotamijos epo, įtaką bei pati daro įtaką literatūrai. Negana to, Šventajame Rašte pats Kristus vadinamas Žodžiu. Svarbiausias hermeneutinis literatūros teologijos principas remiasi tuo, kad nereikia žiūrėti į literatūrą kaip į „netobulą“ filosofijos ar teologijos formą. Svarbu tai, ką apie teologiją literatūra sako savąja literatūrine

---

⁸ sud. Čiočytė, D. *Krikščionybė ir šiuolaikinė lietuvių literatūra*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2018, 9.

⁹ *ibid.* 11-12.

¹⁰ Čiočytė, D. *Literatūros teologija: Literatūros teologija: teologiniai lietuvių literatūros aspektai*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2013, 62-64.

¹¹ Mikelaitys, G. *Kilti ir kelti: Šatrijos Raganos literatūros teologija*. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2012, 63-64.

forma¹². Todėl šiame darbe pasirenkama naudotis prancūzų fenomenologinės bei biblinės hermeneutikos filosofo Paul Ricoeur'o (1913-2005) metodologiniais principais.

1.2. Paul Ricoeur'o fenomenologinės hermeneutikos prieigos

Ricoeur žodžiu *simbolis* vadina „kiekvieną reikšmės struktūrą, kurioje tiesioginė, pirminė, raidiška prasme savo pertekliumi žymi dar ir kitą – netiesioginę, antrinę, perkeltinę prasmę, kuri negali būti suvokta kitaip, kaip tik per pirmąją“. O *interpretavimas* jam yra „minties darbas, iššifruojantis už akivaizdžiosios prasmės slypinčią prasmę, išskleidžiantis raidiškojoje reikšmėje glūdinčius reikšmės lygius.“¹³ Taigi, Ricoeur simbolius skirsto į dvi grupes – pirminiai (susidūrimas su gamta, žmogaus vieta erdvėje) ir mitiniai, kurie sudėtingesni – jiems būdingas kokia nors fabula, pasakojanti apie pirminių simbolių patirties Pradžią ir Galą. Mitiniai simboliai priklausomi nuo pirminių, tačiau būtent jie rodo žmogaus padėtį šventenybės atžvilgiu. Užmiršus jos ženklus, žmogaus nebesijaučia priklausantis šventenybei¹⁴.

Yra trys simbolio *supratimo* etapai. Pirmąjį simbolio supratimo etapą Ricoeur vadina paprasta *fenomenologija*. Tam, kad suprastum simbolį, pasitelkiama kitu simboliu ar simbolių visuma. Ties šiuo etapu negalima sustoti, nes lieka neišaiškinta *tiesos* problematika. Antruoju etapu, t. y. *tikraja hermeneutika* interpretuojamas konkretus tekstas, kuriame simbolis duoda kokią nors prasmę ir protu imama ją iššifruoti. Atsiranda hermeneutinis ratas: visų pirma yra išankstinis supratimas, kas turėtų būti suprasta po interpretacijos. Tokiu būdu įmanomas bendravimas su šventenybe. Tam, kad atspėtųm *tiesą*, visų pirma reikia spėti – dėl to hermeneutinis ratas yra gyvas, patikrinantis. Trečiasis etapas – refleksija, kurios metu mąstoma besiremiant simboliais. Šiuo etapu simbolis yra numitinimas, tokiu būdu teikiant peno mąstymui¹⁵.

Panašiai yra ir su tekstu. Ricoeur prieštarauja romantinei hermeneutikos mokyklai, kuri, anot jo, nepastebėjo verbalinės teksto reikšmės atitrūkimo nuo sąmoningos autoriaus intencijos: „Tai, kad intenciją pranoksta reikšmė, liudija, kad supratimas vyksta nepsichologinėje grynai semantinėje erdvėje, kurią tekstas išsikovojo, atsiskirdamas nuo sąmoningos autoriaus intencijos.“ Ricoeur'ui tekstas laikomas visuma, leidžianti atpažinti dalis, bet detalių matymas taip pat yra būdas pamatyti visumą. Aiškinant tekstą, spėjimus

---

¹² sud. Čiočytė, D. *Krikščionybė ir šiuolaikinė lietuvių literatūra*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2018 10-15.

¹³ Ricoeur, P. *Egzistencija ir hermeneutika*, Vilnius: Baltos lankos, 2001, 16.

¹⁴ *ibid.*, 33-36.

¹⁵ *ibid.*, 45-50.

reikia pagrįsti ne empirinėmis duomenimis, o tikimybe logikai. Nors galimos kelios interpretacijos, jos nelygiavertės, ir skaitytojas turi išsirinkti labiausiai įtikinamą¹⁶.

Pirmiausia, teksto interpretacija prasideda nuo reikšmės spėjimo. Ricoeur cituoja E. D. Hirsch'ą mintį: „Supratimo aktas prasideda nuo genialaus (ar klaidingo) spėjimo, ir jokių teisingo spėjimo receptų ar išvalgos taisyklių nėra. Metodologinė interpretavimo veikla prasideda tada, kai imame tikrinti ir kritikuoti savo spėjimus.“¹⁷ Bandyti spėti teksto reikšmę reikalinga dėl to, kad skaitytojui autoriaus intencija – nežinoma. Vis dėlto “[h]ermeneutika yra akivaizdus arba nematomas savęs paties [*soi-mêmes*] supratimas einant aplinkiniu keliu – suprantant kitą.“¹⁸ Ricoeur remiasi Gadamer'iu sakydamas, kad hermeneutikos tikslas suprasti pirminį teksto adresatą yra klaidingai suvoktas¹⁹. Jis remiasi antiistorine tendencija, teigianti, kad tekstas gali atsiverti ir būti bet kurio skaitytojo įsisąmonintas. Refleksijos veiksmas kelia pavojų tekstą perskaityti intuityviai ir save laikyti prasmės šaltiniu. Dėl to atsiranda dar vienas – egzistencinis – etapas, kuriame subjekto kaip sąmonės problematika nebėra aktuali, dėl to ir minėtasis refleksijos pavojus nebepavojingas. Be to, atkuriami troškimo, t. y. egzistencijos problematika. Parafrazuodamas Evangeliją, Ricoeur sako, kad reikia prarasti refleksijos subjektą, norint jį išsaugoti: „nuo ego prietarų išlaisvintos hermeneutikos sąlyga yra realumo pripažinimas, topografinis ir ekonominis vaizdinių, fantazmų, simptomų bei simbolių traktavimas.“ Remdamasis religijos fenomenologija, jis teigia: „suvokdamas save per šventenybės ženklus, žmogus atsižada savęs taip radikaliai, kaip tik įmanoma įsivaizduoti. (...) Šventenybė kreipiasi į žmogų ir šiame kreipimesi parodo, kad tai ji disponuoja jo egzistencija, kurią ji be išlygų steigia kaip pastangą ir geismą būti.“ Tokia ontologija niekaip negali būti atskirta nuo interpretavimo ir vis lieka hermeneutiniame rate²⁰.

Kaip pastebi literatūrologė Dalia Jakaitė, Ricoeur'ą hermeneutinis žvilgsnis svarbus literatūros teologijai tuo, kaip simboliuose ieškoma prielaida suprasti²¹. Ricoeur'ą hermeneutinėse prieigose aptinkama daugiau dalykų, dėl ko jos gali būti lengvai pritaikomos literatūros teologijos metodologijai. Literatūros teologija mato literatūrą kaip žmogaus ir pasaulio pažinimo būdą, taip pat ir hermeneutika per racionalumą nagrinėja tekstą pradendant pirminiu, paviršutinišku supratimu ir baigiant egzistencija. Kaip literatūros teologijoje yra

¹⁶ Ricoeur, P. *Interpretacijos teorija. Diskursas ir reikšmės perteklius*. Vilnius: Baltos lankos, 2000, 89-93.

¹⁷ *ibid.*, 110.

¹⁸ Ricoeur, P. *Egzistencija ir hermeneutika*. Vilnius: Baltos lankos, 2001, 21.

¹⁹ Ricoeur, P. *Interpretacijos teorija. Diskursas ir reikšmės perteklius*. Vilnius: Baltos lankos, 2000, 104-106.

²⁰ *ibid.*, 25-30.

²¹ Jakaitė, D. „Literatūros teologijos galimybės“, Birgerė, A., Čiočytė, D. (sud.) *Sambalsiai. Studijos, esė, pokalbis*, Vilnius: Vilniaus Dailės Akademijos leidykla, 2005, 379.

atsitraukiama nuo dogmatinio religijos pažinimo ir literatūra nėra interpretuojama pagal teologines tiesas, taip ir Ricoeur'o metodologinės prieigos praktikuoja distancijos palaikymą – žvelgiama, kokią informaciją pats tekstas perteikia, nežiūrint į kontekstus, kurie Ricoeur'ui taip pat laikytini interpretacija.

Naktis kaip transcendencijos (ne)pajutimo laikas

Tai, kad naktį suaštrėja transcendentinio pasaulio jutimas, būdinga tiek romantikų (plg. Maironio „Vasaros naktys“)²², tiek neretai naujuoju romantiku vadinamo Rimvydo Stankevičiaus poezijai. Naktį kankinanti nemiga, sapno ar miego būsenos būdingesnės ankstyvesnei jo kūrybai iki eilėraščių rinkinio „Laužiu antspaūdą“, bet pasitaiko ir vėlesnėje. Nemigos bei sapno metu lyrinis subjektas jaučia transcendenciją, o miegas simbolizuoja dvasinę tamsą.

Naktį besikankinant nemiga, lyrinio subjekto sąmonė lieka budri, tačiau jis daug jautriau nei dienos metu priima supančią aplinką bei transcendenciją joje. Kaip literatūrologė Brigita Speičytė teigia: „R. Stankevičiui nėra „anapus“, yra tos pačios tikrovės lygmenys“²³. Vis dėlto net ir jaučiant anapusinį pasaulį, lyrinis subjektas neskuba atsiverti pačiam Dievui kaip asmeniui. Eilėraštyje „Pirmojo sniego laukimas“²⁴ jis prašo: „Jei bus labai baisu – melstis / Viešpatie, neišklausk dabar mano maldų / neišpildyk prašymų / neleisk apgautinėt savęs / lai visu kūnu pajusiu / stingdantį dangaus lyžtelėjimą / O dabar strimgalviais prie lango. / Amen.“ Paskutinis žodis „Amen“ apibendrina visą rinkinį „Akis“, kuriame vyrauja buitinė namų aplinka ir anapusbės dvelksmas. Speičytė rašo: „Į vidų reginti akis – kai tik iš judesių „kambaryje“ galima netiesiogiai spėlioti, kas dedasi anapus. Tačiau toji savistaba yra anaip tol ne lyrinė refleksija – „aš“ subjektyvumas yra bevalis, persmelktas nežinios, kas vyksta, ir baimės dėl judesių, kuriuos lemia nepažinūs pakitimai „anapus“.“²⁵ Žodžiu „amen“ rinkinys baigiamas tarsi malda, krikščioniškai tariant „tikiu“. Tokiu būdu, nors ir neužtikrintai, pasitikėjimas Dievu nugali abejonę Juo. Laukdamas pirmojo sniego, lyrinis subjektas ilgisi sąlyčio su transcendencija (žiemas kaip laikas, esantis arti anapusinio pasaulio, būdingas Stankevičiaus poezijoje. Vėliau darbe bus kiek plačiau aptartas žiemos švenčių vaidmuo). Tad prašymas neišklausti jo maldų galėtų būti aliuzija į Naująjį Testamentą, kuriame teigiama, kad Dievas per Šventąją Dvasią geriau žino, ko mums reikia, ir meldžiasi už mus: „O ir Dvasia ateina pagalbon mūsų silpnumui. Mes juk nežinome, ko turėtume deramai melsti, todėl pati Dvasia užtaria mus neišsakomais atodūsiiais. Širdžių Tyrėjas žino Dvasios troškimus, kad ji užtaria šventuosius pagal Dievo norą“ (Rom 8, 26-27).

²² Taip pat ir simbolistų, pvz., V. Mykoliaičio-Putino eilėraščiai „Tarp dviejų aušrų“, „Nemiga“.

²³ Brigita Speičytė, „Signalas iš vadavietės Dailė“, *Literatūra ir menas*, <https://literaturairmenas.lt/literatura/brigita-speicyte-signalas-is-vadavietes-daile> [žiūrėta 2022-05-09]

²⁴ Stankevičius, R. *Akis*. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 1996, 73.

²⁵ Speičytė, B. „Žiemos balsai: poetiniai 1988-2002 metų debiutai“, Viliūnas, G. (sud.) *Naujausioji lietuvių literatūra /1988-2002/*, Vilnius: Alma littera, 2003, 198.

Taigi, nemigos motyvas atlieka tarpinę funkciją – žmogus jaučia transcendenciją, nors dar veikia abejonė, ar jaučia paties Viešpaties artumą.

Nemiga – tam tikra kančios forma, kurią lyrinis subjektas turi įveikti, kad galų gale pajustų Dievą. Tarpininkavimo pobūdžiu ir kančios aspektu nemiga supanašėja į katalikiškame pasaulėvaizdyje esančią skaistyklą. Priklausomai nuo gyvenimo būdo, kai kurių žmonių sielos, prieš regint Dievo veidą, turi būti apvalytos nuo nuodėmių. Be to, skaistyklos vis dar įtakos turi gyvieji, meldamiesi dėl mirusiojo sielos išpirkimo. Ciklo „Europos laikas“ eilėraštyje „2.21“²⁶ kapas ir lova tampa panašūs: „Skaistyklos daug vietos nereikia – / Dažniausiai apvalymas vykdomas tiesiog kape, / Kurį suglumę / Dar ilgai tapatiname su lova.“ Ši motyvą galima palyginti su rusų literatūros klasiko Fiodoro Dostojevskio romano „Nusikaltimas ir bausmė“ vieta, kurioje pagrindinis veikėjas Raskolnikovas turėjo karsto formos kambarį, o patį veikėją kankino nemiga. Vėliau eilėraštyje „7.14“²⁷ jau tiesiogiai konstatuojama: „Neretai skaistykla ir nemiga reiškia tą patį.“ Kitas būdas, kaip Stankevičiaus poezijoje nemigos kankynė išryškinama per krikščioniškus motyvus, yra ją gretinant su Kristaus kančia bei mirtimi. Nuo antrosios strofos eilėraštyje „6.56“²⁸ daroma aliuzija į Kristaus mirtį bei prisikėlimą po trijų dienų, žyminčią naujojo pasaulio kūrimo pradžią: „Trečią nemigos naktį / Jam nustoja galiot reglamentai, / Valiutos, įstatymai, / Ima nieko nereikšti postai, / Kastos ir sostai, / Išnyksta namų ir valstybių sienos, / Gyvųjų ir mirusiųjų / Skiriamieji bruožai...“. Iš evangelinių pasakojimų pats Jėzus pateikdavo panašų naujojo pasaulio įvaizdį. Sakykim, paklaustas apie mokesčius, Jis sakė: „Atiduokite tad, kas ciesausia ciesaui, o kas Dievo – Dievui“ (Mt 22, 21). Mokesčiai yra šio, o ne anapusinio pasaulio dalis. Socialinių sluoksnių panaikinimo idėją galima išvelgti dažnai aktyvistų cituojamoje eilutėje iš Šv. Pauliaus laiško Galatams: „Nebėra nei žydo, nei graiko; nebėra nei vergo, nei laisvojo; nebėra nei vyro, nei moters: visi jūs esate viena Kristuje Jėzuje!“ (Gal 3,28)²⁹. Kaip naktį įvairios figūros ima atrodyti kitaip, taip ir po Antrojo Kristaus atėjimo žmonės, nors ir prisikels kūnais, bus kitokie – nebemirtingi: „Trečią nemigos naktį, / Išsinėrę iš pavadinimų, daiktai / Paslapčia ima keisti / Savo buvimo vietą, formą / Ir paskirti...“ Eilutės „Nieko nelieka apčiuopiamo. / Nieko nelieka netikro“ primena tai, kas Apreiškime Jonui rašoma po Paskutinio teismo: „Nakties nebebus, jiems nereikės nei žiburio, nei saulės šviesos, nes Viešpats Dievas jiems švies, ir jie viešpataus per amžių amžius“ (Apr 22, 5). Eilėraščio pabaigoje daroma nuoroda į biblinį pasakojimą, kaip Jėzus

²⁶ Stankevičius, R. *Kertinis skiemuo*. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2015, 79.

²⁷ *ibid.* 87-88

²⁸ *ibid.* 86

²⁹ Teologai labiau linkę interpretuoti, kad čia apibūdinamas vienodas žmonių orumas.

įgijo savo asilaitį, kad įjotų į Jeruzalę. Jis savo mokiniams sakė: „Eikite į kaimą, kurį štai matote, ir vos įėję rasite pririštą asilaitį, kuriuo dar joks žmogus nėra jojęs. Atriškite jį ir atveskite. O jeigu kas paklaustų: ‘Kam jį atrišate?’ – atsakykite: ‘Jo reikia Viešpačiui.’“ (Lk 19, 30-31). Tam, kad būtų kuriamas naujasis pasaulis, reikalingas senasis. Stankevičius visame kame išvelgia harmoniją – kančia laikui bėgant atneša gėrį, kaip ir įvyksta besikankinant nemiga – imliau imama reaguoti į transcendenciją.

Įveikus nemigos kančią, peržengiama tam tikra riba, kuomet jau besąlygiškai pradedama pasitikėti Dievu. Jei tęstume nemigos palyginimą su skaistykla, tai galėtų būti tarsi, jau išsiskaistinus, regimas Dievo veidas. Antrame ciklo „Anapus nemigos“³⁰ eilėraštyje galutinai „apsinuoginus“ ir asketiškai pašalinus blaškančius objektus („Pirmiausia į sieną nusuku laikrodį / Rašomąjį stalą / Draugų ir šventųjų nuotraukas / Drabužių spintą / Vėliau stalinės lempos šviesą / Ir savo atspindžius / Kartu su nustebusiu veidrodžio veidu“) su pasitikėjimu priartėjama prie Dievo: „Dabar jau anapus vienatvės / ir nemigos / Paprastas ir tobulas / Stoviu prie kiekvienos iš keturių / savo kambario sienų / Ir ak kaip suskamba ta akimirka / Kai atatupstas paliečiu / Dievo pečius.“ Tokia laikysena – augustiniška. Šv. Augustinas praktikavo asketinį gyvenimo modelį, atsiribodamas nuo šio pasaulio trikdžių, kad galėtų atsigręžti į save ir ten pamatyti Dievą. Antai savo „Išpažinimuose“ jis rašo: „O Tu buvai viduje, o aš išorėje ir ten Tavęs ieškojau, ir prie tų tobulų daiktų, kuriuos esi sukūręs, puoliau, pats netobulas. Buvai su manim, o aš nebuvo su Tavim. Toli nuo Tavęs laikė mane tie dalykai, kurių, jeigu jie nebūtų Tavyje, visai nebūtų. Pavadinai ir sušukai – ir praplėšei mano kurtumą, sužaubavai, sublizgėjai – iš išsklaidei mano aklumą, pakvipai – ir įtraukiau dvasios, ir kvėpuote kvėpuoju Tave, paragavau – ir alkstu, ir trokštu, palietei mane – užsidegęs ieškau Tavo ramybės.“³¹ Būtent dėl to nakties laikas palankesnis pajusti transcendenciją, nes jis tam tikra prasme asketiškas. Tamsumoje mažiau blaško materialūs daiktai ir, jau besiilsint, kasdieniai rūpesčiai.

Kaip ir dėl nemigos, per sapną žmogus jaučia anapusybę, kadangi Dievas yra sapno autorius³². Sapnas – vaizdinys, sukurtas sąmonės miego metu, o anot vieno žymiausio XX a. psichologų Karlo Gustavo Jungo, mito kontekste žodžiai „demonas“ ar „Dievas“ būtų „sąmonės“ sinonimai³³. Eilėraštyje „Jėgų pusiausvyra“³⁴ per sapno motyvą lyrinis subjektas paauga tiek dvasiškai, tiek fiziškai. Kūrinys prasideda jam dar būnant vaiku:

³⁰ Stankevičius, R. *Akis*. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 1996, 12.

³¹ Aurelijus Augustinas. *Išpažinimai*. Marijampolė: Ardor, 2001, 281.

³² Tokiu būdu Jis vadinamas eilėraštyje „Beždžionių tiltu“ rinkinyje *Kertinis skiemuo*, 107-108 psl.

³³ Jung, C. G. *Psichoanalizė ir filosofija*. Vilnius: Pradai, 1999, 328.

³⁴ Stankevičius, R. *Kiaurai kūnus*. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2020, 90-92.

„Nepažinus net ir aš – / Apsisapnavęs berniukas“. Tramdydamas baimę („Su virpančia žvake rankoje“), jis bando apčiuopti ir sau paaiškinti jaučiamą namo rūsyje transcendenciją klausdamas: „Ei, ar kas nors ten yra?“. Berniukas ima matyti tarsi iš baimės sąmonės sukurtus pirmapradžius chtoninius gyvūnus: „Tik angys / Šarangės, varganės, / Driežai ir rupūžės (akis į tamsą / įkritusiems iščiulpia dar gyviems esant)...“ Lyrinio subjekto brendimo etapui pažymėti skirta jungtis yra krikščioniško kūrinio, konkrečiau, Dantės „Dieviškosios komedijos“ intertekstas. Berniukui reikia vedlio, t. y. savo Vergilijaus. Imama drąsiau samprotauti apie baimės priežastį: „Ar gali būti, kad pragaras / Prasideda kiekvieno mūsų vaikystės / Namų rūsyje?“ Kaip priešprieša chtoniškumui ir kuriant jungtį tarp praeities, dabarties ir ateities, į eilėrašį įterpiamas mokslinės fantastikos elementas: „Kad „Beatricė“ – // Pro atlas duris / Iš aukštybių mums mojančio // Tarpgalaktinio / Erdvėlaivio pavadinimas?..“ Išgyvenus brandą, vidiniame pasaulyje įsivyrąja harmonija: „Jėgų pusiausvyra – / Fizika šypsosi metafizikai – // Tik džiaugsmas ir nesvarumas, / Tik taškas ir begalybė“. Eilėraščio pabaigoje lyrinis subjektas – jau pusamžis vyras. O mąstysenoje daugiau racionalumo, neberašoma, kad jį kankintų iš baimės sukelti sąmonės vaizdiniai. Jis tvirtai stovi *tarp*: („neinu nei žemyn, nei aukšty“) ir tiki į Aukštesniąją jėgą: „– Ei, ar kas nors ten yra?... // – Yra.“ Kitaip nei buvo su nemiga, sapno metu žmogaus sąmonė nėra budri. Bet, kaip dažnai teigiama krikščioniškame kontekste, žmogui atsižadant savęs, atsiranda terpė veikti Dievui.

Vis dėlto yra ir kita sapno pusė – kadangi sąmonė negali būti valdoma proto, nebegalioja įprastos moralinės normos. Eilėraštyje „Praktinės užduotys“³⁵ matyti, kaip nyksta krikščioniškos sąžinės gairės: „Pakanka net įžūlumo / Štai – nuplėšt drabužius / Nuo tavęs, šios nakties / Karaliene, / Nenuraust, iš arti žiūrint / Į virpančią tavo nuogybę, / Ir be jokių skrupulų, / Be jokių sakramentų / Krist su tavim / Į nuodėmę... // Nes sapnas – ne nuodėmė.“ Šis erotiškumas kertasi su Katalikų Bažnyčios praktikuojama skaistumo idėja: skaistumas yra susitvardymas nuo aistrų mėgautis lytiniu malonumu ne dėl gyvybės pradėjimo ar asmenų susivienijimo, bet dėl savęs paties³⁶. Bet eilėraštyje vulgarumas netraktuojamas kitaip, nei tai daroma krikščionybėje – atkreiptinas dėmesys, kad skrendant sapno metu apačioje, žemėje, matomi vien neigiami dalykai: „Skverbtis kiaurai žvaigždes / Virš plento, kiaurai / Pervažiuotą šunį, kiaurai / Pavienes trobas, / Drausmingai bėgančias / Pakele...“, „Šlubą moterį“. Šis skrydis per sapnus primena raganišką Margaritos skrydį virš miesto, o tokį galimą Michailo Bulgakovo romano „Meistras ir Margarita“ intertekstą patvirtina kitas

³⁵ Stankevičius, R. *Kertinis skiemuo*. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2015, 113.

³⁶ Plačiau Katalikų Bažnyčios Katekizme nuo 2337 skilties.

rinkinio eilėraštis pavadinimu „Meistrystė“. Nepaisant sapne atsirandančių nuodėmingų minčių, tai – ne kliūtis Dievo malonei veikti. Kaip rašoma penktame ciklo „Nemiga“ eilėraštyje: „Nusidedu mintimis. / Bijau savo baimės. / Po to laukiu angelo. / Ir kai neištverdamas užmiegu, / Pabudęs matau, kad jo būta. / Tada imu tikėti sapnais.“³⁷ Dievo malonė veikia per kūrybiškumą. Angelas yra tarsi mūza, iš kurios įkvėpimo laukdavo romantikai. Jis – tarpininkas tarp Žemės ir Dangaus, tarp Žmogaus ir Dievo: „Angelai visa savo būtimi yra Dievo *tarnai* ir pasiuntiniai. Kadangi jie „visuomet regi mano dangiškojo Tėvo veidą“ (Mt 18, 10), „jie vykdo Jo žodį, vos tik Jo balsą išgirdę“ (Ps 103, 20)“ (KBK 329). Ir lyrinis subjektas, net nebūdamas visiškai prabudęs, leidžiasi kurti, sulaukęs angelo, kurio atėjimas slepiasi už punktyrinių linijų: „Taip ir užsnūstu. / Visas nustėręs palindęs po antklode / angelo smūgio laukiantis – – – / – – – vos vos girdėt / kaip stalu ropinėja / bemiegės mano rankos.“³⁸ Žmogus geba justti Dievo jėgą, net jeigu pagal krikščioniškas gaires nesijaučia to vertas – dėl to tai vadinama malone.

Kitaip nei Motina Teresė, kuri savo darbais liudijo Dievą, nors 50 metų buvo apimta dvasinės tamsos, tą patį išgyvenančiam Stankevičiaus lyriniam subjektui to daryti neišeina. Tokiu atveju pašaukimas būti poetu tampa kančia. Eilėraštyje „Apie poezijos meną“³⁹ Stankevičius lygina poezijos su Dievo išdavimu. Veiksmas vyksta naktį, kurios metu, nors ir dera ilsėtis, kartais kuriama poezija: „Reik miegot, nes jau vėlu. / Nors kartais dar pavyksta gimti.“ Vaizduotei žadinti „legalu / kuo nors užgert kiekvieną mintį.“ Bet šis užgėrimas nėra bodleriškas svaiginimasis⁴⁰ – jis turi neigiamą konotaciją. „Gali cigarete, gali malda ar šūviu smilkinin / užbaigti dieną. / Anapus sienos – tik naktis, / anapus jos, ko gero, irgi – vien tik siena.“ Kitaip nei skaistykla, naktis neatlieka viltingo vaidmens būdama tarpininke tarp fizinės mirties – pirmosios sienos – ir to, kas slepiasi už antrosios. Tęsdama kambario metaforą, kilusią iš rinkinio „Akis“, B. Speičytė teigia: „Negera nuojauta, jog „anapus“ ir nėra, tik tas troškusis „šiapus“. Ar dar daugiau tikėtina – ten lygiai toks pat kambarys.“⁴¹ Lyrinį subjektą kankina nemiga: „akyje tamsu – / tai kas, kad jos viršelių užraktas pragręžtas“. Kaip toliau šiame darbe bus plėtojama, lyrinis subjektas tiki į poeziją kaip Aukštesniąją jėgą, dėl to nesugebėjimas sukurti eilėraščio lyginamas su išsižadėjimu melstis: „jau išsipildė tavo raštas, // kad tris kartus pernakt atsižadėjai / sunertų maldai savo rankų, / kad ištarei „atleisk“, kad ištarei / „paleisk – girdi – užtenka“...“ Šiomis eilutėmis daroma

³⁷ Stankevičius, R. *Akis*. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 1996, 15.

³⁸ Stankevičius, R. *Akis*. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 1996, 33.

³⁹ Stankevičius, R. *Randas*. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2002, 9-10.

⁴⁰ XXXIII. iš Charles Baudelaire „Paryžiaus splinas“.

⁴¹ Speičytė, B. „Žiemos balsai: poetiniai 1988-2002 metų debiutai“, Viliūnas, G. (sud.) *Naujausioji lietuvių literatūra /1988-2002/*, Vilnius: Alma littera, 2003, 198.

aliuzija į Evangelijos vietą, kurioje Jėzus perspėjo Petrą: „Iš tiesų sakau tau: šią naktį, dar gaidžiui nepragydas, tu tris kartus manęs išsiginsi“ (Mt 26, 34). Vėliau žodžių sąskambio žaismu suteikiama vilties: „Kas metai vis sunkiau, / vis skausmingiau pra-sninga“. Depresyvus prasmegimas keičiamas snygiu, savo šviesiu baltumu atnešantis transcendencijos ženklų į šią dvasinę naktį. Dvilypiškumas tęsiamas ir toliau: „bet vis dažniau esi / tarp moterų pagirtas, pagiringas“ – kuriama aliuzija į maldą „Sveika, Marija“ („Tu pagirta tarp moterų ir pagirtas tavo sūnus Jėzus“), nors kalbama apie mylėjimąsi ir svaiginimąsi alkoholiu. Daugiausiai vilties atsiranda paskutinėje strofoje, kuomet lyrinis subjektas pabunda iš dvasinės nakties: „Ir laikas vėl: „tikiu Tave, tikiu Tavim, lieku“ – kas rytą / suvoki dusdamas nubudęs“. Bet net ir atsibudus neapleidžia išdavystės nuojauta: „lyg bučinio ant lūpų ieškai trupinių, / pakeldamas Dievop akis, / pilnas pavydo Judui.“ Čia prisiminama Evangelijos vieta, kurioje Judas Iskarijotas išdavė Jėzų sutartiniu ženklu su suėmėjais – bučiniu (Mk 26, 47-48). Lyrinis subjektas pavydi Judui, nes, kaip buvo vaizduota anksčiau eilėraštyje, jis trokštų nutraukti kančias savižudybe, o, Judas, kaltės jausmo kankinamas, pasikorė (Mt 27, 5). Vienaip ar kitaip, viltis visuomet lieka pabusti po apėjusios dvasinės nakties.

Miego motyvas panašesnis į dvasinę naktį, nei į nemigą ar sapną. Kaip rašoma trečiame eilėraštyje iš ciklo „Septyni nusiskundimai“: „Miegas – iš tiesų yra kažin koks slaptinas, / Retai vėdinamas mirties prieangis“⁴². Stankevičiaus poezijoje fizinė mirtis, kaip bus matyti toliau šiame darbe, nėra traktuojama kaip viso ko pabaiga. Daug blogiau už tai yra dvasinė mirtis. Jeigu nemiga yra kaip skaistykla, miegą, tam tikra prasme, būtų galima vadinti pragaru. Kaip šiuolaikinė teologija tiki, pragaras yra ne vieta, o būseną, kuomet nebesi su Dievu. Eilėraštyje „Apie miegą“⁴³ konstatuojama: „miegas reiškė mirtį, o miegą reiškė mirtis“. Lyrinis subjektas mato miegą tarsi blogio imperiją, kuri, tiesa, sugriūva. Jam tai yra dalykas, nuo ko reikia saugoti mylimąją. Visgi, jau matydamas artimųjų miegą, lyrinis subjektas jį šaukia: „štai čia yra kūnai bejėgiai / išpuošti maldų ir nuodėmių randais – / imkit ir valgykit!“. Kaip matėme iš ankstesnių eilėraščių analizės, malda ir nuodėmingumas dažnai priklauso nemigos, sapno sferai. Artimųjų jis nebeišgelbės, tad jie tampa tarsi prasminga auka miegui – pasakymu daroma aliuzija į Paskutiniąją vakarienę: „Vakarieniaujant Jėzus paėmė duoną, palaimino, laužė ir davė mokiniams, tardamas: „Imkite ir valgykite: tai yra mano kūnas“ (Mt 26, 26). Visgi, kol dar ne vėlu, lyrinis subjektas mato maldą kaip priemonę kovoti prieš miegą. Jis prilyginamas mirčiai, pavyzdžiui, žodžiais „užkalkėjusius / neatpažįstamus miegančių veidus“ turima omeny pomirtines kaukes. Nuo tokio likimo lyrinis subjektas yra

⁴² Stankevičius, R. *Šermonėlių mantija*. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2017, 53.

⁴³ Stankevičius, R. *Akis*. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 1996, 47-48.

bandęs bėgti: „nes jutęs esu drėgną ir šiltą / liežuvį miego žvėries“. Savo nekaltumu, bet piktybiška prigimtimi jis yra tarsi žvėris nuo sausumos iš Apokalipsės, kuris: „turėjo du ragus, panašius į avinėlio, bet kalbėjo kaip slibinas“ (Ap 13, 11). Čia miegas tampa tarsi naujuoju dievu, priešprieša gerajam, krikščioniškajam, nes miegantieji „ilsis nuo dievo akies“ ir „miegas kaip uola, / nes miegas kaip slėptuvė“ (plg. „Tikrai mano siela ramiai laukia Dievo, iš jo ateina man išgelbėjimas. Tik jis yra mano uola ir mano išganymas – mano užuovėja; niekad nedrebėsiu.“ (Ps 62, 2-3)). Eilute „ten pasmerkiamas brolis“ prisimenama broližiška Kaino ir Abelio istorija. „Iš ten aistrų ir mėsos garai atkeroja“ – pripažįstama, kad iš šios, perkeltine prasme, miego būsenos kyla tai, nuo ko Bažnyčia kviečia susilaikyti – aistringumo ir vien rūpinimosi kūniškumu. Kaip rašoma, „miegas kaip didis vanduo, kaip negyvas vanduo – / ir gera pabust, / ir lengva alsuot, žinau, / tik vis sunkiau plaukiu / tik vis mažiau tikiu / tik vis lėčiau, lėčiau...“ – taip kuriama priešprieša tikėjimo galiai. Prisiminti galima samarietės istoriją, kurios metu moteris klausė Jėzaus, kaip jis pasisems gyvojo vandens, jei neturi kuo semtis, sulaukė atsakymo: „Kiekvienas, kas geria šitą vandenį, ir vėl trokš. O kas gers vandenį, kurį aš duosiu, tas nebetrokš per amžius, ir vanduo, kurį jam duosiu, tams jame versme vandens, trykštančio į amžinąjį gyvenimą“ (Jn 4, 13-14). Taigi, palieka viltis atsibusti iš dvasinio miego, tačiau kiekvienas atsibudimas yra mažiau gyvastingas.

Nakties metu labiau jaučiama anapussybė, nors ji žmogų seka visos paros metu. Nors ji kankina abejonė, kartais net išaugančią į dvasinę tamsumą, tai nesutrukdo Dievui rasti būdų veikti savo artumo demonstravimu ar įkvėpimu kurti. Dėl tos priežasties naktis nebūna amžina.

Santykis tarp gyvųjų ir mirusio pasaulio

Vėlesnėje Rimvydo Stankevičiaus poezijoje vis dažniau pasitaiko santykis su anapussybe, turint omeny, kas skiria – fizinė mirtis. „Knyga *Laužiu antspaudą* (2008) peržengtas slenkstis – lyg atverti kiti pasaulio matai arba suintensyvintas ryšio su tuo ir tais, kuriuos pasiima mirtis, jūtimas“, – rašo V. Daujotytė⁴⁴. Fizinė mirtis Stankevičiaus lyriniam subjektui – ne pabaiga, o įžengimas į kitą tikrovę, kuri jau buvo jaučiama būnant gyvam, kaip kad sakoma Senajame Testamente: „Tikiu, kad patirsiu Viešpaties gerumą gyvųjų šalyje“ (Ps 27, 13). Daujotytės pastebėjimu, Stankevičiaus „[v]aizduotės branduolys iš krikščionybės, iš Kristaus misterijos, mirtimi pasibaigiančios ir iš mirties prasidedančios. Tarpas ne tarp

---

⁴⁴ Daujotytė, V. *Balsai ir sambalsiai*. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2019, 231.

gyvybės ir mirties, o tarp mirties ir gyvybės: tas, kuris ateina iš nebuvimo, tas, kursai prisikelia, nužengia iš mirties.“⁴⁵ Anksčiau aptarta miego būseną panašesnė į mirtį, tačiau net ir tada lyrinis subjektas galiausiai pabusdavo. Dar būdamas gyvas, lyrinis subjektas priartėja prie transcendencijos per fizinę kančią, o gyvieji ir mirusieji priartėja vieni prie kitų per malda, besilankant kapinėse ir per Vėlines bei žiemos šventes. Kadangi Stankevičiui žmogaus siela, kaip tikima ir krikščionybėje, yra nemirtinga, Paskutinis teismas yra dažnas motyvas jo poezijoje.

Fizine kančia žmogus yra arčiau ribos, kuomet pereinama į anapusių – mirties. Kaip Speičytė rašo: „Metafizinėje R. Stankevičiaus „aš“ istorijoje į pirmąjį planą iškyla kančios prisijaukinimas. Nepaisant visos moderniosios anestezinės kultūros.“⁴⁶ Neretai krikščionybė kritikuojama kaip kančios religija ne vien dėl nuolatinio raginimo atgailauti, bet ir dėl tam tikrų praktikų. Pavyzdžiui, XX a. rašytojas Aldous Huxley ieško sekuliaraus paaiškinimo, kodėl krikščionys leidžiasi fiziniam maritimui pasninkaudami ir, kaip žinoma iš istorijos, kodėl atgailaudami vienuoliai save plakdavo. Jis teigia, kad per cheminius procesus pritrūkus maistingosioms medžiagoms ar kūnui sureagavus į žaizdas padidinant adrenalino kiekį, žmogus ima matyti haliucinacijas⁴⁷. Stankevičius nesilaiko šio požiūrio, visgi, kaip per nemigos kankynę lyrinis subjektas priartėja prie Dievo, taip nutinka ir per fizinę kančią, konkrečiau – ligą. Viename iš savo esė Stankevičius rašo: „Skaistykla. Ant šių baltųjų durų tik mano atmintyje, sapnų košmaruose išliks teisingas už jų tvyrančios erdvės pavadinimas – tikrovėje ant jų boluoja nepalyginti žemiškesnis, tačiau ne mažiau šiurpus užrašas: „Operacinė““⁴⁸. Stankevičiaus poezijoje vis kartojasi liginės, palatų, injekcijų ir pan. motyvai. Sergantis žmogus yra tarpinėje būsenoje – nors dar gyvas, jam padidėjo rizika mirti. Dėl to, kaip ir naktį, jis jautriau jaučia transcendenciją. Eilėraštyje „Tylos matavimo vienetai. Vienatvė“⁴⁹ sakoma: „Dieve, kaip ten turėtų būti jauku“ kalbant apie vaiko rankas, kurias pasiekė šaiži operacinės lango šviesa. Čia Dievo vardas neminimas be reikalo – šviesa eina iš anapus ir prasibrauna pro šį pasaulį, pilną vienatvės: „Pro plikas / įmigusių tuopų šakas, / pro varnų užraišiotais snapais / spurdėjimą“. Fiziniai skausmai atlieka tą pačią funkciją kaip kankinimasis nemiga – *išsiskaistinti*, jautriau pajaučiant Dievo artumą.

Aptartuose eilėraščiuose rodytas asmeninis santykis tarp lyrinio subjekto bei Dievo, tačiau anapusių būsenoje taip pat yra ir mirusiųjų sielos. Tad Stankevičiaus lyrinis subjektas taip

---

⁴⁵ *ibid.*

⁴⁶ Brigita Speičytė, „Signalas iš vadavietės Dailė“, *Literatūra ir menas*, <https://literaturairmenas.lt/literatura/brigita-speicyte-signalas-is-vadavietes-daile> [žiūrėta 2022-05-09]

⁴⁷ Huxley, A. *Suvokimo durys / Dangus ir pragaras*. Vilnius: Kitos knygos, 2008, 131-133.

⁴⁸ Stankevičius, R. *Betliejaus avytė*. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2014, 22.

⁴⁹ Stankevičius, R. *Tylos matavimo vienetai*, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2006, 12.

pat išryškėja kaip tarpininkas tarp gyvųjų ir mirusiųjų. Tokiu būdu jis įgyvendina *Credo* žodžius „Tikiu į (...) šventųjų bendravimą“, o tai, praplečiant šventojo sąvoką – bendravimas tarp pakrikštųjų gyvųjų bei mirusiųjų. Šis bendravimas gali pasireikšti kelias aspektais, vienas iš jų – gyvieji gali prašyti iškeliavusių anapilin užtarimo, kaip daroma eilėraščiu „Kalbelė, padedanti prisišaukti į pagalbą mirusiuosius“⁵⁰. Eilėraštyje matoma, kaip vėjas pučia į kasdienybę, kurioje vyksta kūryba plačiąja prasme. Buities vaizdavimas yra tradicinis pagal lyčių vaidmenis. Lyrinio subjekto motinos tėvo tėvui vėjas padėjo kurti ūkyje: „vėjas išpūtė / Trobą, šulinio svirtį ir gyvulius, / Vagomis sunkiai žengiančius į ateitį.“ O tėvo motinos motinos kūrybai priskirta namų erdvė, noras gražintis ir dvasingumas, pereinantis ir į buitį kepant duoną: „saulės vonias, / Melstis mokančią krosnį ir dausų nuojautą, / Padalintą po lygiai kiekvienam vaikui, / Kiekvienai krakmolytai staltiesei...“ Lyrinis subjektas su mirusiaisiais yra susaistytas ne tik kraujo ryšiu, dėl ko, nors jie vienas kito gyvenime nepažinojo, „Šiandien jie tuokiasi. / Pulsuojančiais venų žiedais / Dabinasi“. Jis taip pat jaučia jiems pagarbą – be jų nebūtų jo. Lyrinio subjekto protėviai gyvi per jo paties egzistavimą, kuris irgi yra jų kūrybos dalis. Nors jie patys nieko bendro su kūryba siaurąja prasme neturėjo, lyrinis subjektas prašo pagalbos rašyti eilėraščius: „Nuo galingų srovių pirštais virpančiais, / Žodžių žarijomis svirpančiais“. Tikėdamasis perimti jų kūrybinę plačiąja prasme energiją, pavartodamas frazeologizmą jis viliasi sėkmės: „Ir gero man vėjo.“ Tam, kad gyvieji ir mirusieji bendrautų, nebūtini kokie nors ypatingi ritualai – tai atliekama ir kasdieninėje aplinkoje maldoje, arba, kaip čia vadinama, kalbelėje.

Viena iš fizinių vietų, kur Žemėje susitinka gyvieji ir mirusieji, yra kapinės. Bet Stankevičiaus lyrinio subjekto jos nekraupina. Apskritai Stankevičiaus poezijai būdinga tam tikra šurpo estetika, vedanti link egzistencinio gylio. Kaip Daujotytė, cituodama eilėrašį „Ką many tu pasėjai, o broli“⁵¹ sako: „Egzistencinį šurpą gryninti iki estetinių lygmenų. Tad mintis (kartu ir poetinė frazė: „Su Dievu bendraujant estetiniu lygmeniu, / Nekyla nepatogių klausimų“) laikytina kertine Rimvydo Stankevičiaus ištarne.“⁵² D. Jakaitė rašo: „Būdamas kiek paradoksaliu impulsu patirti linksmumą, kapinių erdvė yra ir tradicinis atskaitos taškas įsitraukti į Dievo artumą – Jo *paunksmę*. Dieviškąją vienos ar kitos gyvenamosios erdvės tapatybę sustiprina kvapo, balso ir kitas (savo kūniškumu pranciškonybei artimas) juslinis pažinimas. Kaip sako Guthas, šventųjų paveikslai ir kiti panašūs daiktai bei vietos (šventųjų kapai) šventųjų kulto forma tampa (įsitvirtina) per atskiros tikinčiojo ir tautos poreikį garbinti.

⁵⁰ Stankevičius, R. *Valhala*. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2018, 146.

⁵¹ Stankevičius, R. *Kertinis skiemuo*. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2015, 23.

⁵² Daujotytė, V. *Balsai ir sambalsiai*. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2019, 280.

Paveikslų vaidmenį Stankevičiaus eilėraščiuose atlieka būtent *statulų* variacijos.⁵³ Eilėraštyje „STATULOS. Šv. Pranciškus (Elektrėnų kapinės)“⁵⁴ skulptūra lyriniam subjektui – nuoroda, vedanti link Dievo ir tikrojo Šv. Pranciškaus asmens. Tai krikščioniškas požiūris į atvaizdus – ne jie patys yra garbinami, o atlieka pagalbinę funkciją mintis nukreipti į Kūrėją. Eilėraštis pradedamas eilutėmis: „Man patinka. / Tavo Dievas tikrai moka juoktis. / Tavo Dievas tikrai moka žaisti“. Prisimenant Šv. Pranciškaus mokymą, jis didelį dėmesį skyrė džiaugsmui, mat krikščionybė yra džiaugsmo religija, grindžiama ne mirtimi, o prisikėlimu. „Šv. Pranciškus buvo giliai įsitikinęs, kad vienintelis pagrindas žmogui liūdėti yra jo nuodėmingumas. Nuodėmingas žmogus yra iš esmės liūdnas“, – rašo XX a. filosofas Antanas Maceina, bet Šv. Pranciškus neskaito žmogaus veidmainiauti džiaugsmingumu, tačiau imtis priemonių naikinti liūdesio šaltinį – nuodėmę⁵⁵. Sakoma, kad jis save vadindavo Dievo juokdariu ir savo netradicine linksma laikysena šokiruodavo visuomenę. Pranciškonų ordinas visais laikais – tiek steigėjui dar būnant gyvam, tiek iki šių dienų – neretai stebina savo naujovišku požiūriu, dėl ko konservatyvesni tikintieji jį vadina erezisku. Tai matyti ir eilėraštyje: „Tu – visur, visais / Laikais toks pats / Neteiktinas, kvapas tavo / Ir balsas, ir aš / Jo paunksmėje“. Iš šventojo biografijos žinoma apie jo artimą santykį su gamta. Eilutės „Publika ta pati, kaip anuolaik – / Kryžiai ir varnos“ sujungia Šv. Pranciškaus ryšį su gamta, ypač turint omeny jo pamokslą paukščiams, su statulą supančia aplinka Elektrėnų kapinėse. Besibaigiant kūriniai išaiškėja lyrinio subjekto kaukė, jį pavadinus „Broli vilke...“ Tai – nuoroda į Gubijo vilką, kurį kryžiaus ženklu sutramdė šventasis. Susitarę, kad žvėris nebepuls nei žmonių, nei gyvūnų, vilkas tapo romus kaip avytė. Nagrinėjant šią istoriją, tyrinėtojai dažnai prisimena idiliškai darnią Rojaus vaizdinį Izaijo knygoje: „Tada vilkas viešės pas avį, leopardas gulsis su ožiuku. Veršis ir liūtukas ganysis kartu, – juos prižiūrės mažas vaikas“ (Iz 11,6). Toks vaizdinys įkvėpė ir rašant Apokalipsę, kurioje naujoji Jeruzalė yra „Dievo *padangtė* tarp žmonių. Jis apsigyvens pas juos, ir jie bus jo tauta, o pats Dievas bus su jais. Jis *nušluostys kiekvieną ašarą* nuo juo akių; ir nebebus mirties, nebebus liūdesio nei aimanos, nei sielvarto, nes kas buvo pirmiau, tas praėjo“ (Ap 21, 4)⁵⁶. Taigi, Stankevičius, net tiesiogiai neminėdamas Apokalipsės, harmoningą šiapusinio ir anapusio pasaulio kaip vienį vaizdinį įterpia į savo eilėraščių. Matyt, kapinės savo esybe kiek panašios į bažnyčią.

⁵³ sud. Čiočytė, D. *Krikščionybė ir šiuolaikinė lietuvių literatūra*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2018, 140.

⁵⁴ Stankevičius, R. *Valhala*. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2018, 121-122.

⁵⁵ Maceina, A. *Saulės giesmė*. Vilnius: Katalikų pasaulis, 1991, 374.

⁵⁶ Jack Wintz, OFM, „St. Francis and the Taming of the Wolf“, *Franciscan Media*, <https://www.franciscanmedia.org/franciscan-spirit-blog/st-francis-and-the-taming-of-the-wolf> [žiūrėta 2022-05-14]

Nors Dievas yra visur, Jo būvis arčiausiai jaučiamas bažnyčioje. Taip ir kapinės yra priminimas apie mirusiuosius, nors dvasinį pasaulį lyrinis subjektas geba justu ne tik ten.

Jei viena iš erdvių, kurioje susiduria gyvųjų ir mirusiųjų pasaulis, yra kapinės, natūraliai kyla prielaida, kad laikas, kuomet jie yra arčiausiai vieni kitų – Vėlinės. Visgi atkreiptinas dėmesys ir į kitą metinę šventę – Kūčias bei Kalėdas. Abiejose šventėse susiduria baltiškasis ir krikščioniškasis dėmenys, o jų metu vėlės yra arčiau gyvųjų. Visa tai galima aptikti eilėraštyje „Vėlių duonelė“⁵⁷. Tokiu būdu kartais vadinami kūčiukai. Mitologė Pranė Dundulienė aiškina, kad apskritai „[k]ūčių patiekalas, susidedantis iš įvairių javų, buvo skirtas prosenių vėlėms vaišinti. Žmonės tikėjo, jog mirusiųjų vėlės nenutraukiančios ryšių su gyvaisiais, per šventes ateinančios į savo namus vaišintis. Žemdirbiai buvo įsitikinę, kad jų auginami javai nepertraukiamai susieja juos su mirusiais protėviais, kurių kartų kartos augino javus ir mirdamos tą verslą perdavė palikuoniams. Taigi javai amžinai gyvi ir simbolizuoja nesibaigiantį gyvenimą, todėl per Kūčias mirusiųjų kultas užėmė ypatingą vietą.“⁵⁸ Šiame Stankevičiaus eilėraštyje naudojamas intertekstas į Marcelijaus Martinaičio eilėraštį „Rauda boružei. Vasaros sapnas“. Literatūrologė Akvilė Rėklaitytė, kalbėdama apie Martinaičio kūrybą, teigia: „Susiejus Martinaičio poeziją su istorijos kontekstu – drastišku totalitarinio sovietų režimo poveikiu tradicinei bendruomeninei sanklodai po karo, savastį formavusių erdvių (kaimų, viensėdžių, dvarų) sunaikinimu, prievartine normine darbo ir gyvenimo tvarka, – paaiškėja, kad mirtis žymi įprastos, natūralios, per amžius tokios pačios („vakar ir visados“) gyvenimo tėkmės staigų sustabdymą.“⁵⁹ Ir šiame kūrinyje apgailestaujama dėl prigimtinio ryšio su gamta nutraukimo, *mirties* be *prisikėlimo* galimybės. Stankevičiaus eilėraščio „Vėlių duonelė“ nuotaika – daug viltingesnė. Laikas – ne linijinis, kuris Martinaičio atveju buvo nutrauktas negrįžtamai, o iš dalies ciklinis, per kančias išsiskaistantas ir susistiprinant: „Po kiekvienų Vėlinių jie pareina / Vis mažiau mirtingi. // Po kiekvienų Vėlykų / Jie vis geriau išmoksta / Save prikelti.“ Stankevičius jaučia pagarbą ne tik tradicinei gamtiškai lietuvių pasaulėjautai, kaip yra Martinaičio atveju, bet ir katalikiškajai tradicijai. Katalikų Bažnyčioje Tradicija yra perduota Kristaus apaštalams ir iki šiol perduodama per Šventąją Dvasią. Tačiau, kaip rašoma Katalikų Bažnyčios Katekizme: „Nuo šios Tradicijos skiriasi teologinės, disciplinarinės, liturginės ar pamaldumo tradicijos, kurios laikui bėgant atsirado vietinėse bažnyčiose. Tai tik atskiros formos didžiosios Tradicijos, kuri jomis

---

⁵⁷ Stankevičius, R. *Kertinis skiemuo*. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2015, 56.

⁵⁸ Dundulienė, P. *Lietuvių šventės. Tradicijos, papročiai, apeigos*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2005, 28-29.

⁵⁹ Rėklaitytė, A. „Kad būtų gražu Lietuvoj“. Martinaitis, M. *Sutartinė*. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2016, 9.

pasireiškia įvairiose vietose ir įvairiose epochose. Sutinkamai su didžiąja Tradicija, šios tradicijos gali būti palaikomos, keičiamos ar atmetamos, vadovaujant Bažnyčios Mokymui“ (KBK 83). Tad ir Stankevičiaus eilėraštyje tradicija nėra atmetama, o tęsiama nauju pavidalu: „Jie rado būdą / Iš naujų knygų slapčia parsivesti sau senus daiktus – / Rožinius, šulinius, jaujas, dangun / Nuėjusią žemę...“ Stankevičius sujungia krikščionybę ir baltišką gamtinę pasaulėjautą ministranto figūra, kuris jautriai tarsi kūdikiui boružei niūniuoja bei delne ją sūpuoja. Esant cikliniam laikui, Stankevičiaus eilėraštyje boružė ne miršta, o nubunda ministrantui vis pučiant „šiltu kvapu“. Šilto kvapo simbolika taip pat dualistinės, baltiškos ir krikščioniškos, prigimties. Anot mitologo Gintaro Beresnevičiaus, kvėpavimu reiškesi tam tikra sielos gyvastis, be kurio kūnas miršta. Lietuvių tautosakoje randama pasakojimų, kaip Dievas įkvepia gyvybę gyvūnams. Tačiau nėra pakankamai įrodymų manyti, kad lietuvių mitologijoje Dievas įkvėpė savo dvasią ir žmogui⁶⁰. O būtent taip yra Biblijoje: „VIEŠPATS Dievas padarė žmogų iš žemės dulkių ir įkvėpė jam į šnerves gyvybės alsavimą. Taip žmogus tapo gyva būtybe“ (Pr 2, 7). Žvelgiant į eilėraščio pavadinimą „Vėlių duonelė“, šiltą kvapą galima sieti ir su Kūčiomis, tiksliau saulėgrįža. Bet tai nereiškia, kad eilėraštyje praktikuojama reinkarnacijos idėja. Kitaip nei Martinaitis, kuris boružei skyrė galą, Stankevičius jai leidžia nubusti, nes fizinė mirtis – ne pabaiga. Boružė yra tarsi Lozorius iš Betanijos, kurį, jau mirusį, Jėzus ėjo pažadinti. Nors stebuklas įvyko tiesiogine žodžio prasme, „Jėzus kalbėjo apie jo mirtį, o jie manė, kad jis kalbėjęs apie poilsio miegą“ (Jn 11, 13). Žiemos šventės savo pirmine reikšme simbolizuoja naują pradžią, o liaudyje vadinamos Dievo karvyte, t. y. boružės atveju – naują gyvenimą amžinybėje. Kiekviename cikle sustiprėjama ir einama vis arčiau link Dievo.

Didžiausias pasaulio įvykis, kuomet mirusieji prisikels savo kūnais, bus, kaip tikima, po Paskutiniojo teismo. Bet jis bus daug ramesnis nei vaizduojama Apokalipsėje: „Padėk tą trimitą, Gabrieliau – / Aš ką tik atsiguliau“ („Atilsis (kada nors)“⁶¹). Eilėraščio „Aruodai“⁶² nuotaika – panaši į XX a. lenkų poeto Česlavo Milošo eilėraščio „Daina apie pasaulio pabaigą“⁶³. Jame vaizduojama harmoninga gamta bei žmonės „Pasaulio pabaigos dieną“: „O kas tikėjos griauštinių, mažų mažiausiai – žaibų, / Tarsi nusivylę, stebisi. / O kas tikėjos arkangelų trimitų ar šiaip kokių ženklų – juo labiau / Netiki tuo. Negali būti. Jau?“ Eilėraštis „Aruodai“ pradedamas maldos veiksniu, atliekamas anksčiau atmestinais atkaltais poteriais: „Toks tykus šnabždesėlių šokis – / Kruta ir kruta lūpos, / Žodžių atryja visokių, / Kadais čia

⁶⁰ Beresnevičius, G. *Lietuvių religija ir mitologija*. Vilnius: Tyto alba, 2019, 435-339.

⁶¹ Stankevičius, R. *Šermuonėlių mantija*. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2017, 28.

⁶² Stankevičius, R. *Randas*. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2002, 57.

⁶³ Vertė Vytautas P. Bložė. Iš Miłosz, Cz. *Rinkiniai eilėraščiai*. Vilnius: Baltos lankos, 2011, 47-48.

skubom sutūpusių...“ Evangelijoje raginama melstis ir ruoštis, kaip metaforiškai sakoma, pjūčiai: „Pjūtis didelė, o darbininkų maža. Melskite pjūtis šeiminką, kad atsiųstų darbininkų į savo pjūtį“ (Mt 9, 37-38). Apreiškimo Jono knygoje Pjūtis žemėje scena įvyksta po septintojo trimito supūtimo (Apr 14, 14-21). Bet, kaip Milošo eilėraštyje „žilas senutėlis, toks kad galėtų būt pranašas, / Tačiau ne tas jam rūpi, nes turi kitų darbų, / Panosėje murma, pomidorus parišdamas: Kitos pasaulio pabaigos nebebus“, taip ir šiame Stankevičiaus eilėraštyje iki paskutinės akimirkos žaidžiama „Vėjus, jų nuotakas, lėtą / Dūzgiančią saulę didelę“, nes „Šypsotum trimitų nikeliui, / Kaklą į dangų ištiesęs, / Žinotum – septintas prikelia... / Kiti – tikrai šiaip sau - / gyviesiems...“ Panašiai kaip rašė XX a. poetas Alfonsas Nyka-Niliūnas: „*Amor Dei*. Vaikystėje, litanijų, karunkų, vargonų užimo Utenos bažnyčioje ir motinos pasaulyje, aš buvau bešmokštą mylėti Dievą. Bet viską nepataisomai sugriovė žinia, kad reikia Jo ir bijoti. Kaip aš galėjau mylėti tą, kurio reikia bijoti?“⁶⁴, taip ir Stankevičiaus lyrinio subjekto krikščioniška pasaulėjauta nėra pagrįsta bijojimu, o pasitikėjimu. Tad į Paskutinį Teismą, kaip ir į fizinę mirtį, nežiūrima su baime – tai naujojo pasaulio įtvirtinimas, kuris jau buvo pradėtas kurti po Kristaus prisikėlimo.

Gyvenimas Žemėje – tarpinė stotelė link amžinybės. Vis dėlto dar būnant gyvam įmanoma pajusti transcendenciją, pavyzdžiui, per galimybę prašyti šventųjų pagalbos, būnant kapinėse ar per Vėlinių, Kūčių, Kalėdų šventes. Dėl šios priežasties fizinė mirtis nėra ignoruojama, tačiau neakcentuojama. Stankevičiaus geba vaizduoti pasaulį ir iš mirusiojo perspektyvos turint galvoj, kad fizinė mirtis tėra tik miegas ir žmogus laukia pabudimo, kad vėl būtų gyvas. Galutinis visų žmonių prikėlimas bus per Paskutinį Teismą.

Poezija kaip Aukštesnioji jėga

Stankevičiaus poezijoje dažnai pasitaiko kultūrinių intertekstų iš įvairių meno sričių. Visgi, būdamas poetas, jis daugiausiai dėmesio skiria poezijai ir literatūros fenomenui apskritai. Stankevičiaus kūryba, daugelio jo poezijos rinkinių redaktoriaus Aido Marčėno sukurta sąvoka tariant, yra poetocentriška: „Tai ne egocentrizmas, tai poetocentrizmas. Jei poetas R. S. įtikinamai pareikalautų, žmogus R. S. susinaikintų. Ar yra galimybių žmogui išsigelbėti, įveikti pražūtingą poeto puikybę? Nusilenkiant kalbai? Pripažįstant jos, kaip Aukštesnės jėgos viršenybę?“⁶⁵. Taigi, Stankevičius, vaizduodamas poeziją kaip Aukštesniąją jėgą, neretai pasitelkia krikščioniškaisiais motyvais, išryškinančiais paralelę su Aukštesniąja

⁶⁴ Nyka-Niliūnas, A. *Dienoraščio fragmentai 1938-1975*. Vilnius: Baltos lankos, 2002, 147.

⁶⁵ Virginija Cibarauskė, „Poezija – žmogiškojo pasaulio viltis“, *MO muziejus*, <http://www.mmcentras.lt/poetocentriska-poezija/78526> [žiūrėta 2022-05-14]

jėga krikščionybėje, t. y. Dievu. Stankevičiui tiek religija, tiek literatūra yra sakrali. Kaip rašoma eilėraštyje „Rašalas“⁶⁶: „Kodėl nemato kiti / Tarp skiemenų, tarp eilučių / Tos sidabrinės miglos, / Kuri man visada potekstėj reiškia Dievą?“. Poezija tampa panaši į transcendenciją, o poetas – į Kūrėją, dėl ko atlieka tarpininko misiją tarp Žemės ir Dangaus ir gerbia kitus literatus, pašauktus tai pačiai misijai.

Stankevičius perima iš Romantizmo ateinantį supratimą, kad poetas yra tarpininkas tarp žmonių ir Dangaus. Jis yra išrinktasis, „Dievo valia / Įgarsinantis dejones“ („Tokata“⁶⁷). Kita vertus, kaip anksčiau kartais buvo matyti lyrinio subjekto abejojimu anapusybe, taip pat pasitaiko, kad poeto reikšmė kukliau įvertinama: „Juk puikiai žinai, kad (...) / (...) pats esi joks laidininkas... / Greičiau – prielaidininkas“⁶⁸. Rinkinyje „Šermuonėlių mantija“ poetas lyginamas karaliui, tačiau lyrinis subjektas neišpuiksta savo padėtimi. Pagal tradicijas yra tikima, kad karalius yra Dangaus išrinktasis, vykdamas misiją vesti šalį, taip pat ir poetas užsiima tarnyste. „Taip pamažu nyksta ir subjekto asmenybė: pirma – aukščiausiosios jėgos, paskui – poezija ir tik tada kalbantysis, rašantis savotiškus aukščiausiųjų jėgų diktantus“, – rašo recenzentė Eglė Mikulskaitė⁶⁹. Taigi, nors poetas yra jautresnis nei kiti pajusti transcendenciją, tai veikiausiai yra pareiga, vedanti link tarnystės priartinti Dangu žmonėms.

Per kūrybiškumo gyslą ir dėmesingumu žodžiui poetas yra panašus į Dievą. Savo Laiške menininkams⁷⁰ popiežius Jonas Paulius II, prisimindamas pasaulio sukūrimo istoriją rašo, kad pabaigoje Dievas „sukūrė žmogų, iškiliausią savo plano vaisių, ir pavedė jam regimąjį pasaulį kaip milžinišką lauką, kur galėtų reikštis žmogaus išradingumas. Tad Dievas pašaukė žmogų į būti ir patikėjo jam užduotį būti menininku. „Menine kūryba“ žmogus labiau negu kitaip atsiskleidžia kaip „Dievo atvaizdas“. (...) Su meilės kupinu paslaugumu dieviškasis Menininkas perduoda žmogiškajam transcendentinės išminties kibirkštį pašaukdamas jį dalyvauti savo galioje kurti.“ Eilėraštyje „Kalbelė, padedanti sau atleisti“⁷¹ ieškoma paguodos tame, kad net Viešpačiui ne visada sekasi kurti. Dievas vaizduojamas tarsi į popierių rašantis poetas: „Šitos dienos, šitos akimirkos / Dievo juodraščiuose – / Devyni tuzinai variantų“. Kaip ir lyrinį subjektą anksčiau aptartuose eilėraščiuose, Jį kankina nemiga, bet tuo metu, bohemiškai užsirūkydamas, Jis kuria. Lyrinis subjektas tai mato savo

---

⁶⁶ Stankevičius, R. *Valhala*. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2018, 194-196.

⁶⁷ *ibid.*, 197.

⁶⁸ *ibid.*, 207-208.

⁶⁹ Eglė Mikulskaitė, „Apie daugtaškių poeziją“, *Literatūra ir menas*, <https://literaturairmenas.lt/literatura/egle-mikulskaite-apie-daughtaskiu-poezija> [žiūrėta 2022-05-09]

⁷⁰ Popiežius Jonas Paulius II, „Laiškas menininkams“, https://eis.katalikai.lt/vb/popieziai/jonas_paulius_ii/laiskai/1999-04-04_menininkams [žiūrėta 2022-05-14]

⁷¹ Stankevičius, R. *Valhala*. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2018, 137.

kasdienybėje interpretuodamas rytinę miglą: „Kas naktį / Dievo numestas nuorūkas rankioju – / Paslaptingi rūkai iš ryto“. Tai jis mato ir lyjant, tarsi Dievas verkia iš beviltiškumo, kaip nesiseka kurti. Bet, žinoma, Dievas yra viršesnis Kūrėjas, dėl to poetas gauna įkvėpimo iš Jo. Eilėraštyje „Paryčiais“⁷² vėjas poetui atneša minčių iš Dievo kūrybai: „Vogčiomis sklaidantis Dievo juodraščius, / Slapčia išnešiojantis šlapių plunksnų, dar niekad / Netartų žodžių kvapą...“ Taip pat poeto ir Viešpaties panašumas atsispindi per tai, kokią didelę galią jie suteikia žodžiui. Tuo tikslu rinkinyje „Patys paprasčiausi burtažodžiai“ yra eilėraščių ciklas „Kalbelė, padedanti...“, iš kurio keli eilėraščiai buvo nagrinėti šiame darbe. Nors apskritai ne visi jie turi krikščioniškuosius motyvus, kalbelė veikia kaip malda, galinti keisti dabartį. Tai, kaip krikščionybėje pasireiškia tikėjimas Žodžio galia, matyti todėl, kad būtent per Raštą, t. y. Bibliją, perduodama Geroji Naujiena. Negana to, pasaulio sukūrimas vyko tariant žodžius (Pr 1, 1-31) ir net pats Kristus vadinamas Žodžiu (Jn 1, 1-3). Prisimenant istoriją, Romantizmo epochoje poezija buvo vertinama itin aukštai. Menų hierarchijoje ji atsiliko tik nuo muzikos kaip kriterijų pasirenkant dinamiškumą. Per ją artėjama prie begalybės, krikščioniškiau tariant, amžinybės, kur yra Dievas.

Aukštesniosios jėgos, tiek poezija, tiek ir Dievas, savyje laiko tam tikrą žmogaus protui nesuvokiamą galią. Poetai geba poeziją priartinti prie žmonių, kaip dvasininkai Dievą. Vienas iš būdų, kaip Stankevičius tai vaizduoja, yra per antspaudo laužimo motyvą, atėjusį iš Apreiškimo Jonui knygos. Kaip minėta anksčiau, būti poetu – tiek prakeiksmas, tiek malonė. Apokalipsėje kiekvienas praplėštas antspaudas atnešė negandas į Žemę, bet taip pat priartino Dangaus karalystę. Tik Kristus, vadinamas Avinėliu, buvo pajėgus atplėšti antspaudą, o taip pat ir „[p]oezija pasirodo kaip vienintelis kalbėjimo būdas, pajėgus nulaužti antspaudą“, – rašo literatūrologė Viktorija Šeina⁷³. Jos mintį galima papildyti Daujotytės išvalgomis, kad *laužti antspaudą* reiškia „vaizduotės galia įžvengti į esantį-nesantį pasaulį. Ir gal ne tiek įžengti, kiek nusitiesi naują transcendencijos taką.“⁷⁴ Stankevičiaus eilėraštyje „Laužiu antspaudą“⁷⁵ rašoma: „Tarp mirties ir gyvybės yra toks suplėkęs užantis – / Tai ertmė, kur nakvoti susirenka perkarę, persenę vėjai, / Tai vieta, į kurią iš bažnyčių atgabenami buvę šventieji, / Tai vieta, į kurią nė sykio nebuvo užklydęs Dantė.“ Apibūdinama erdvė yra tarsi fizikoje hipotetine laikoma juodoji energija, turinti daugiausia jėgos, šiuo atveju – kūrybinės. Erdvė bei laikas „Tarp mirties ir gyvybės“, t. y., tarp fizinės mirties bei prisikėlimo retai

⁷² Stankevičius, R. *Šermuonėlių mantija*. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2017, 7.

⁷³ Viktorija Šeina, „Suplėkęs užantis tarp mirties ir gyvybės“, *Metai*, <http://www.tekstai.lt/rss/484-2008-nr-8-9-rugpjutis-rugsejis/2975-viktorija-seina-suplekes-uzantis-tarp-mirties-ir-gyvybes-rimvydas-stankevicius-lauziu-antspauda> [žiūrėta 2022-05-09]

⁷⁴ Daujotytė, V. *Balsai ir sambalsiai*. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2019, 263.

⁷⁵ Stankevičius, R. *Valhala*. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2018, 7.

aptariami. Galima prisiminti kontraversišką Hans Holbein Jaunesniojo (~1497-1543) paveikslą „Kristaus kūnas kape“ (*Der Leichnam Christi im Grabe*, 1520-1522), kur dailininkas vaizduoja neįprastą menę matyti Kristų – mirusį, gulintį karste. Holbein vaizduoja tas tris dienas, kuomet Kristus nebuvo gyvas nei šiame, nei aname pasaulyje. Stankevičius mini jo poezijoje nebūdingą erdvę, nes įprastai vėjas energingas, o šventieji – veiksnūs. Apie apibūdinamą erdvėlaikį išties net ir Dantė nerašė savo „Dieviškojoje komedijoje“, kurioje tevaizduojamas jau pomirtinis gyvenimas pragare, skaistykloje ar rojuje. Apskritai yra panašumų tarp Stankevičiaus lyrinio subjekto ir „Dieviškosios komedijos“ pagrindinio veikėjo. Abu jie – tarpininkai tarp gyvųjų ir mirusiųjų pasaulių. Iš to, kaip Dantė paskirstė mirusiųjų likimą, atsiskleidžia jo pagarba kai kuriems pagoniams. Kai kurie iš jų sutinkami ne pragaro ratuose, o prieangyje ar net skaistyklos pradžioje. O Stankevičiaus poezijoje matyti baltų mitologijos įtaka. Visgi akivaizdu, kad abu rašytojus galima pavadinti krikščioniškais. Tam, kad patektum į skaistyklos tolimesnes pakopas ar net į rojų, Dantės supratimu, žmogus turi būti krikštytas. O Stankevičius, prisimenant Renesanso protestantų kartojamą frazę, garbina Kūrėją, o ne kūriniją. Taip pat svarbu atsižvelgti į tai, kaip Dantė apibūdina skaistyklą, nes tai turi įtakos, kaip pati Bažnyčia ją supranta. Dantė tikėjo jau šv. Augustino laikais žinomu teiginiu, kad kančios skaistykloje – didesnės už pačią mažiausią Žemėje. Vis dėlto, kitaip nei XII amžiuje Bažnyčia ryškino skaistyklos pragariškumo aspektą, Dantė ją priartino prie rojaus. Tokiu būdu jis teigia, kad skaistykla yra vieta vilčiai, kurioje einama link amžino džiaugsmo bei šviesos⁷⁶. Stankevičiaus poezijoje, nors yra daug skausmo, tikėjimas į Dievą retai kada visiškai išnyksta. Kaip buvo anksčiau aptarta, kančia yra tarsi išskaistinimo, arba, prisimenant Aristotelį, katarsio procesas, vedantis arčiau transcendencijos pajutimo. Vadinasi, tik poetas gali perteikti paprastam žmogui neįžengiamą poezijos erdvę savo kūryba.

Poezija yra būdas išžengti iš kasdienybės sąstingio ir mirties joje. Kaip savaitės pabaigą vainikuoja privalomosios Šv. Mišios, kuomet tikintieji per ritualą trumpam užmiršta slegiančius rūpesčius, taip ir poezija yra tam tikra apeiga, suteikti jėgų toliau prasmingai būti pasaulyje. Eilėraščiui „Egzorcizmo seansas“⁷⁷ vaizduojama, kaip per poezijos apeigą į pasaulį žvelgiama naujomis akimis: „Po kiekvienos knygos, po kiekvienos komunikacijos tenka / Vėl ir naujo mokintis kalbėti, vėl iš naujo / Aptikti save šiam pasauly...“ Tiek literatūra, tiek religija prikelia iš dvasinės mirties. Daujotytė įžvelgia tolimą aliuziją į Aido Marčėno „Ars poetika“: „Reikia rašyti eilėraščius, kad pasaulis ir baigdamasis nepasibaigtų (...). Kol rašomi

⁷⁶ Le Goff, J. *Skaistyklos gimimas*. Vilnius: Baltos lankos, 2005, 403-406.

⁷⁷ Stankevičius, R. *Kertinis skiemuo*. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2015, 7-13.

eilėraščiai, žmogaus pasaulis dar turi galimybių“, – sako ji⁷⁸. Vėliau rinkinio dalies „Sapno autorius“ epigrafas ir yra posmelis iš šio Marčėno eilėraščio, kuriuo vėlgi atsispindi poezijos ir Dievo kaip Aukštesnės jėgos gretinimas ir poeto kaip tarpininko vaidmuo: „Reikia rašyti eilėraščius / Net ir sekmadieniais, nes / Tai yra šventė, tai yra darbas, / Prilygstantis kunigo darbui.“ Vienintelis dalykas, kuris yra nemirtingas, yra žmogaus siela, tačiau ir ji gali dvasiškai apmirti iki prabudimo. Tokiu atveju žmogus labiau egzistuoja nei būna, plaukia pasroviui: „Nejaugi sielos šitam pasauly / Tik plaukia, kūnų ir upių nešamos, / O kūnai, nešami laiko, tik nevalingai kartoja / Konvulsiškus judesius, skirtingam amžiui / Būdingas mintis ir ligas?“. Dėl to lyrinis subjektas, nors dar fiziškai gyvas, sako: „Visą tą laiką / Niekur manęs nebuvo. / Visą tą laiką / Niekur nebuvo dingęs.“ Kitaip žvelgiama į fizinę mirtį, kuri įsivaizduojama kaip durys, jungiančios šiapusybę ir anapusybę: „Kodėl dabar tas karstas – / Tuščias vidury kambario? Ar tai per čia / Paprastai pareinu?..“ Siela, būdama nemirtinga, stebi apokaliptinius vaizdus. „Labai daug lijo“ – nuoroda į pasikartojančią frazę rinkinio dalyje „Silabotonika“: „Anapily lyja.“ Per mėnulio figūrą vaizduojama Pjūtis („Per naktis danguj / Švaistės pjautuvas“), o žaibavimai ir obuolių kritimas tarsi nuo gyvybės medžio rodo griausmingai sudrumsčius netgi vietą, kurioje turėtų būti amžina ramybė – rojų. Tarsi į Nojaus arką prieš potvynį į lyrinį subjektą „slėptis subėgo / Nuo drėgmės prigesusios lapės, visokie / Pašiorpę pajūrio žvėriūkščiai, / Žuvėdros įkyrios, kirai...“ Eilėraštyje atsinaujinimo procesas vaizduojamas tiek iš literatūros, tiek iš religijos perspektyvos. Suvokti savo identitetą, padedantį nebeplaukti pasroviui, padeda Juozapota iš Jono Biliūno „Liūdno pasakos“. Jos situacija – atvirkštinė nei lyrinio subjekto nesusitaikius su vyro Petro Banio mirtimi ir ištikus persileidimui: „Pagijo kūnas, bet ne dvasia.“⁷⁹ Lyrinis subjektas nepasiduoda mirties galimybei ir atranda savo tapatybę, Juozapotos paklaustas, ar jis yra josios Petriukas: „,,Ne aš“, – surikau nubusdamas, sunkiai atgaudamas / Kvapą...“ Lyrinio subjekto pabudimas nėra netikėtas – užuominų buvo ir anksčiau, jam pačiam dar to nesuprantant. „O paukščių sielos metė / Baltus šešėlius juodose kopose“ – kūrinys „Liūdna pasaka“ prasideda dalimi „Baltasai šašėlis“. Be to, vilkai buvo apraudami „Tarp šleivų ir kuprotų / Pajūrio pušaičių...“, kaip ir Juozapota liūdi išėjusio į miškus vyro, o ir praėjus daug metų pasakotojas ją sutinka pušyne. Iš religinės pusės atsinaujinimas rodomas per Jurginių motyvus. Aplink Jurgines pirmąsyk metuose žaibuojama (liaudies tikėjime Šv. Jurgis perėmė Perkūno funkcijas) ir pabunda gamta, dėl to: „už lango / Žaibai kvepia rožėmis...“ Šią vietą būtų galima sieti ir su Kristaus gimimu, mat rožė – Švč. Mergelės Marijos atributas. Bet

⁷⁸ Daujotytė, V. *Balsai ir sambalsiai*. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2019, 246.

⁷⁹ Biliūnas, J. *Liūdna pasaka*. Vilnius: Baltos lankos, 2006, 126.

šiam kontekste rožė yra priešingybė anksčiau kūrinys vaizduotai meilei: „Visai sulaukėjus, negenėtum šakom, nebetikinti / Pomirtiniu gyvenimu...“ Su Šv. Jurgiu galima sieti ir eilutes „Krintančius obuolius, nematomų tamsoje / Arklių prunkštimą“, mat mene šis šventasis dažnai vaizduojamas ant obuolmušio žirgo. Beje, palyginti galima su Kazio Borutos „Baltaragio malūnu“, kuriame Girdvainis, vardu Jurgis, turėjo obuolmušį žirgą ir buvo nužudytas. Pirtis, kurioje yra lyrinis subjektas, yra apsišvarinimo, *apsiskaistinimo* vieta. Turint omeny, kad eilėraštis vadinasi „Egzorcizmo seansas“, nuogumas pirtyje galėtų demonstruoti, ką Pranė Dundulienė teigė, kalbėdama apie Jurginių papročius: „Nuogumas magijoje turėjo ypatingą reikšmę: nušalinąs demonus, galinčius pakenkti derliui.“⁸⁰ Taigi, poezija yra toks pat galingas įrankis kaip ir religija, kuriuo žmogus gali atnaujinti savo kasdienybę prasme.

Literatūrinio kanono apsvaistymas – savotiškas bendravimas su mirusiais, kurie lieka gyvi savo kūryba. Kaip sako Antikos poeto Ovidijaus sentencija, *Defugiunt avidos carmina sola rogos* – tik eilėraščiai išvengia godžių laužų, t. y. tik poezija išvengia susinaikinimo. Iš didžiulės pagarbos literatūrinei tradicijai, Stankevičius naudoja krikščioniškuosius motyvus norėdamas įprasminti poetus. Ryškiausiai pagarbą literatūrinei tradicijai Stankevičius pademonstravo rinkiniu „Kertinis skiemuo“ (2015). Vien pavadinimas rodo didį poetų įvertinimą. „Kertinis skiemuo“ – akivaizdi nuoroda į pasakymą „kertinis akmuo“, įgijusį didesnę prasmę Išganymo istorijoje: „Akmuo, kurį statytojai atmetė, tapo kertiniu akmeniu“ (Lk 20, 17). Recenzijoje V. Daujotytė prisimena Mariną Cvetajevą, išskyrusią penkis B, tarp jų ir Jurgis Baltrušaitis, rusų poezijoje. Rinkinyje Stankevičius dalis skiria keturiems M. „Įdomu, kad dar du M (Vincas Mykolaitis-Putinas ir Justinas Marcinkevičius) šmėsčioja *Kertinio skiemens* horizonte“, – sako literatūrologė⁸¹. Knygos dalys dedikuotos Maironiui, Marcelijui Martinaičiui, Vytautui Mačerniui ir, vieninteliam dar gyvam, Aidoi Marčėnui. Šiame darbe jau buvo aptartas vienas eilėraštis, kaip Stankevičius per poeziją bendrauja su amžiną atilsį M. Martinaičiu – tai buvo „Vėlių duonelė“. Bet pagarbos demonstravimas literatūrinei tradicijai neapsiriboja vien šiuo rinkiniu. Pavyzdžiui, rinkinyje „Patys paprasčiausi burtazodžiai“ eilėraščiu „Mokymasis skaičiuoti. Gal dvylika“⁸² Stankevičius poetus lygina su apaštalais. Įkvėpimo šaltiniu tapo redaktorius Aido Marčėno žodžiai ketvirtajame viršelyje, apibūdinantys rinkinį „Laužiu antspaudą“: „Šiais laikais, kai poezija pavadinama bet kas, – tikros poezijos labai nedaug, o tikrų poetų, kaip visada, gal

⁸⁰ Dundulienė, P. *Lietuvių šventės. Tradicijos, papročiai, apeigos*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2005, 149.

⁸¹ Daujotytė, V. *Balsai ir sambalsiai*. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2019, 255.

⁸² Stankevičius, R. *Valhala*. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2018, 107-110.

dvylika. Jau ankstesniajame knyga Rimvydas Stankevičius įrodė, kad yra vienas iš jų, kad poezijos rašymas yra jo gyvenimas ir bus jo mirtis.“ Eilėraštyje kaip procesijos dalyviai minimi V. P. Bložė, S. Geda, M. Martinaitis, T. Venclova, D. Kajokas, A. Marčėnas, S. Parulskis, G. Grajauskas, A. Šlepikas, D. Šimonis ir A. Ališauskas, o dvyliktasis turėtų būti pats R. Stankevičius, tačiau „jau tikrai neskaičiuoju savęs – // Patyliukais trumpam išbėgusio.“ Kaip šventieji ikonografijoje būna vaizduojami su tam tikrais kanoniniais atributais, taip ir čia Stankevičius poetams priskiria jiems būdingas fizines ar veiklos ypatybes, pavyzdžiui, Bložė ir Martinaitis – akiniuoti, Venclovos kūryba – intelektualinė, o Kajoko – zenbudistinė. Stankevičius, nors ir gerbia tradiciją, palieka erdvės kismams, nepažeidžiant sakralumo. Kaip recenzentė Dovilė Kuzmickaitė apie „Kertinį skiemenį“ rašė: „autorius, pagarbiai kalbėdamas apie tradiciją, vis dėlto mėgina iš jos išsivaduoti. To siekiama įvairiais būdais: numeruojami eilėraščių pavadinimai, taip sudarant savotiškas sekas ir ciklus, iš kurių skaitytojui nevalia ištrukti, perkuriamos tradicinėmis tapusios formos, žaidžiama žodžiu, gerai išnaudojama puiki kalbinė nuojauta.“⁸³ Todėl ir nagrinėjamo eilėraščio komentare pasakyta, kad „Kiekvienas yra laisvas suburti savąjį dvyliktuką. Ir šiame, metams prabėgus, kai kurias pavardes keistų kitos.“ Šiuo atveju, magiškasis skaičius 12 liko, bet kitur jis gali kisti, paliekant sakralumą kitur. Eilėraštyje „Mokymasis skaičiuoti. Tūkstančiai“⁸⁴ iš pagarbos pačiam tekstui jis turi savyje sakralumo, nors ir keičiamas. Lyrinis subjektas sako, kad „Tiek daug jau esu parašęs, kad retsykais / Imu painiotis“, kas jo paties sukurta. Tai galioja ne tik kalbant apie grožinę literatūrą – Bložės, Dantės, Bulgakovo, Parulskio kūrybą, bet ir Šventąjį Raštą: „Mano paties rašytos ir perrašytos visos keturios / Evangelijos (reiks ir dar kartą perrašyt, / Nukryžiuot vietoj Kristaus Barabą, / pakoreguot apaštalų skaičių)“. Taigi, nors Stankevičius gerbia tradiciją, jam ji nėra sustabarėjusi. Viena iš formų, kaip jis demonstruoja pagarbą, yra ne atmetant tradicijos, bet ją pritaikant naujam gyvenimui. Kaip kun. dr. Arvydas Petras Žygas sako vienoje savo maldoje: „Ateikite kurti, o ne griauti.“⁸⁵

Dievas taip pamilo pasaulį, kad „Žodis tapo kūnu, kad mus išgelbėtų ir sutaukintų su Dievu“ (KBK 457). Taip pat ir poetas supranta savo pašaukimą kaip tarnystę Dievui, pačiai poezijai ir žmonėms, kuriems perteikia transcendencijos pojūtį savo kūryba.

---

⁸³ Dovilė Kuzmickaitė, „Tradacijos šauksmas“, *Metai*, <https://www.zurnalasmetai.lt/?p=10690> [žiūrėta 2022-05-09].

⁸⁴ Stankevičius, R. *Valhala*. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2018, 147-148.

⁸⁵ Kun. Arvydas Žygas, „Ateikite“, <http://archyvas.punkskas.pl/ateikite-kun-arvydas-zygas/> [žiūrėta 2022-05-14].

Išvados

Rimvydo Stankevičiaus poezija turi gilų ir savitą krikščioniškąjį matmenį. Viena interviu jis sakė nesistengiantis vesti žmones arčiau Dievo, bet, būdamas tikintis, nejučiomis įterpia krikščioniškus motyvus į savo poeziją⁸⁶. Stankevičius iš kitų lietuvių šiuolaikinės literatūros autorių išsiskiria tuo, kad jis nesistengia provokuoti naudodamas krikščioniškuosius motyvus. Jie glūdi ne tik teksto paviršiuje, bet pati jo poezija yra semantiškai krikščioniška. „Poetui svarbu nuolat palaikyti ryšį su vadaviete, rodyti ištikimybę, būti Dievo kareiviu, tuo, kuris klysta ir gailisi klydęs, kuris kovoja pačiame sunkiausiame mūšyje, vykstančiame kiekvieno mūsų viduje. Joks Pasaulinis karas, joks mūšio laukas nepranoks to, kuris nuolat verda maištingoje sieloje“⁸⁷, – rašo savo recenzijoje Vainius Bakas. Stankevičiaus poezijoje nėra daug veiksmo, nes visa įtampa yra jo vidiniame pasaulyje, kaip lyrinis subjektas jaučia transcendenciją. Kaip buvo matyt, nemigos ir sapno metu jis ją jaučia, tačiau miegas tolygus dvasinei mirčiai. Fizinė mirtis – ne kliūtis vykti šventųjų bendravimui tarp gyvųjų ir mirusiųjų. Net ir poezija yra būdas įveikti mirtį, nes ji prikelia dvasią iš miego, sąstingio bei savo kūryba poetai visuomet lieka gyvi. Keliais žodžiais tariant, Stankevičiaus lyrinis subjektas yra tarpininkas tarp egzistencijos ir transcendencijos. Ir tikėjimas į Dievą išskaistina pasaulio blogį.

Tyrimas, kaip Rimvydas Stankevičius naudoja krikščioniškuosius motyvus, gali būti tęsiamas toliau. Pasitelkus papildomą metodologiją, būtų galima plačiau aptarti tam tikrus klausimus. Sakykim, norint tirti, kaip Stankevičiaus poezijoje krikščionybė koreliuoja su baltų tikėjimu, tiktų mito kritikos metodologija. O norint gilintis į sąsajas tarp sąjoniškos patirties viziją Stankevičiaus poezijoje, būtų svarbi psichoanalitinė kritika. Kaip minėta, Stankevičius naudoja nemažą aliuzijų ir įvairių kultūros reiškinių, tad jo poeziją galima tirti ir iš intertekstualumo metodologijos perspektyvos. Stankevičiaus požiūrį į krikščionybę įdomu, prasminga gretinti su krikščionybės recepcija kitų šiuolaikinių lietuvių poetų kūryboje.

---

⁸⁶ ved. Ignas Andriukevičius ir Rasa Murauskaitė, „Poetas Rimvydas Stankevičius – kaip ir kur gimsta jo kuriamos eilės?“, *Pakeliui su klasika*,

<https://open.spotify.com/episode/7u3gYtnISQxsQsm9kZZU9j?si=350f9bb5bac04200> [žiūrėta 2022-05-14].

⁸⁷ Vainius Bakas, „Uolusis Dievo tarnas“, *Literatūra ir menas*, <https://literaturairmenas.lt/literatura/vainius-bakas-uolusis-dievo-kareivis> [žiūrėta 2022-05-09].

Šaltiniai

- Stankevičius, Rimvydas, 1996: *Akis*, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla.
- Stankevičius, Rimvydas, 2002: *Randas*, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla.
- Stankevičius, Rimvydas, 2006: *Tylos matavimo vienetai*, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla.
- Stankevičius, Rimvydas, 2015: *Kertinis skiemuo*, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla.
- Stankevičius, Rimvydas, 2017: *Šermuonėlių mantija*, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla.
- Stankevičius, Rimvydas, 2018: *Valhala*, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla.
- Stankevičius, Rimvydas, 2020: *Kiaurai kūnus*, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla.

Literatūra

- Aurelijus Augustinas, 2001: *Išpažinimai*, Marijampolė: Ardor.
- Beresnevičius, Gintaras, 2019: *Lietuvių religija ir mitologija*, Vilnius: Tyto alba.
- Biblija arba Šventasis raštas*, Vilnius: Lietuvos Biblijos draugija, 1999.
- Biliūnas, Jonas, 2006: *Liūdna pasaka*, Vilnius: Baltos lankos.
- sud. Brigerė, Aistė, Čiočytė, Dalia, 2005: *Sambalsiai. Studijos, esė, pokalbis*, Vilnius: Vilniaus Dailės Akademijos leidykla.
- Čiočytė, Dalia, 2013: *Literatūros teologija: Literatūros teologija: teologiniai lietuvių literatūros aspektai*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla
- sud. Čiočytė, Dalia, 2018: *Krikščionybė ir šiuolaikinė lietuvių literatūra*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
- Daujotytė, Viktorija, 2019: *Balsai ir sambalsiai*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas.
- Dundulienė, Pranė, 2005: *Lietuvių šventės. Tradicijos, papročiai, apeigos*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
- Huxley, Aldous, 2008: *Suvokimo durys / Dangus ir pragaras*, Vilnius: Kitos knygos.
- Jung, Carl Gustav, 1999: *Psichoanalizė ir filosofija*, Vilnius: Pradai.
- Katalikų Bažnyčios Katekizmas*, Kaunas: LKB Tarpdiecezinės Katechetikos Komisijos leidykla, 1997.
- Le Goff, Jacques, 2005: *Skaistyklos gimimas*, Vilnius: Baltos lankos.

Maceina, Antanas, 1991: *Saulės giesmė*, Vilnius: Katalikų pasaulis.

Martinaitis, Marcelijus, 2006: *Sutartinė*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas.

Mikelaitis, Gediminas, 2012: *Kilti ir kelti: Šatrijos Raganos literatūros teologija*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas.

Miłosz, Czesław, 2011: *Rinktiniai eilėraščiai*, Vilnius: Baltos lankos.

Nyka-Niliūnas, Alfonsas, 2002: *Dienoraščio fragmentai 1938-1975*, Vilnius: Baltos lankos.

Ricoeur, Paul, 2000: *Interpretacijos teorija. Diskursas ir reikšmės perteklius*, Vilnius: Baltos lankos.

Ricoeur, Paul, 2001: *Egzistencija ir hermeneutika*, Vilnius: Baltos lankos.

Stankevičius, Rimvydas, 2014: *Betliejaus avytė*, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla.

sud. Viliūnas, Giedrus, 2003: *Naujausioji lietuvių literatūra /1988-2002/*, Vilnius: Alma littera.

Alijauskaitė, A. (2012) *Ryšys su sidabrine linija*. Prieiga internetu: <http://www.satenai.lt/2012/07/20/rysys-su-sidabrine-migla/> (žiūrėta 2022-05-09)

Andriukevičius, I., Murauskaitė, R. (2020) *Poetas Rimvydas Stankevičius – kaip ir kur gimsta jo kuriamos eilės?* Prieiga internetu: <https://open.spotify.com/episode/7u3gYtmISQxsQsm9kZZU9j?si=350f9bb5bac04200> (žiūrėta 2022-05-14)

Bakas, V. (2012) *Uolusis Dievo tarnas*. Prieiga internetu: <https://literaturairmenas.lt/literatura/vainius-bakas-uolusis-dievo-kareivis> (žiūrėta 2022-05-09)

Cibarauskė, V. *Poezija – žmogiškojo pasaulio viltis*. Prieiga internetu: <http://www.mmcentras.lt/poetocentriska-poezija/78526> (žiūrėta 2022-05-14)

Kuzminskaitė, D. (2015) *Tradicijos šauksmas*. Prieiga internetu: <https://www.zurnalasmetai.lt/?p=10690> (žiūrėta 2022-05-09)

Linkevičiūtė, D. (2020) *Rimvydas Stankevičius: „Jei šios knygos nebūčiau parašęs, negalėčiau savęs vadinti išsipildžiusiu poetu“*. Prieiga internetu: <https://www.15min.lt/kultura/naujiena/literatura/rimvydas-stankevicius-jei-sios-knygos-nebuciai-parases-negaleciau-saves-vadinti-issipildziusiu-poetu-286-1306152?copied> (žiūrėta 2022-05-09)

Mikulskaitė, E. (2017) *Apie daugtąškių poeziją*. Prieiga internetu: <https://literaturairmenas.lt/literatura/egle-mikulskaite-apie-daughtaskiu-poezija> (žiūrėta 2022-05-09)

Speičytė, B. (2013) *Signalas iš vadavietės Dailė*. Prieiga internetu: <https://literaturairmenas.lt/literatura/brigita-speicyte-signalas-is-vadavietes-daile> (žiūrėta 2022-05-09)

Šeina, V. (2008) *Suplėkęs užantis tarp mirties ir gyvybės*. Prieiga internetu: <http://www.tekstai.lt/rss/484-2008-nr-8-9-rugpjutis-rugsejis/2975-viktorija-seina-suplekes-uzantis-tarp-mirties-ir-gyvybes-rimvydas-stankevicius-lauziu-antspauda> (žiūrėta 2022-05-09)

Wintz OFM, Jack (2020) *St. Francis and the Taming of the Wolf*. Prieiga internetu: <https://www.franciscanmedia.org/franciscan-spirit-blog/st-francis-and-the-taming-of-the-wolf> (žiūrėta 2022-05-14)

Žygas, A. *Ateikite*. Prieiga internetu: <http://archyvas.punskas.pl/ateikite-kun-arvydas-zygas/> (žiūrėta 2022-05-14)

Summary

Christian Motifs in Rimvydas Stankevičius' Poetry

This work focuses on Christian motifs found in Rimvydas Stankevičius' poetry. The goal is to see, how are they used when the time of the poem is night, what is the relationship between the living and death, and also between the lyrical subject and poetry as a phenomenon. Poems are selected from all the poetry books Stankevičius has released so far. The methodology is phenomenological hermeneutics and the theory of theology of literature.

Nighttime is analyzed through insomnia, dreaming, and sleeping. Insomnia is a form of suffering. During it, the lyrical subject feels transcendence but only after conquering the suffering does he experience the presence of God. In some cases, the image of purgatory is used. During a dream the lyrical subject has less power to control his inner thoughts, therefore God can work and show His grace in these conditions. Sleep is used as a way to show the darkness experienced in the soul which is much worse than physical death.

Physical death is not something the lyrical subject would fear. On the contrary, physical pain such as illness allows a person to experience transcendence while being still alive more easily. Stankevičius' lyrical subject contacts with the death in prayer, when entering a cemetery and celebrating All Souls' Day, Christmas Eve, and Christmas. Additionally, in Stankevičius' poetry, in contrast with the Apocalypse, it is not to be afraid of the Last Judgement when all the dead will rise because God is not one to be afraid of.

Out of respect for poetry as a phenomenon, Stankevičius uses Christian motifs as a parallel to exaggerate its being as a higher power. Stankevičius sees a poet as a medium between the people and God. A person is created in God's image, therefore, they are similar to each other by the ability to create and the respect they give to a word. Poetry is seen as an understandable, powerful matter which can only be decoded by a poet, just as only Christ could break the seal in the Apocalypse. Poetry is a way to run away from the stagnation and death of everyday life. Moreover, Stankevičius highly respects other writers and, if they have already passed away, they are still alive by their works.

In all these situations the lyrical subject of Stankevičius is seen as a medium between the living and the spiritual worlds, having a personal intimate relationship with transcendence. This work could be useful for those who are analyzing what is the role of Christianity in contemporary Lithuanian literature.

Keywords: Christianity, night, death, poetry, mediation.